№ 59 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 18 ՄԱՐՏԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 18 ՄԱՐՏԻ № 59

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆօն № 228

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՄԱՐՏԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 9 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցեն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով)։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.։ Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄ ԵՆՔ ԾԽԵԼ
ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐ
„ՋԷՖԻՐ" 25 հ. 15 կ., 10 հ. 6 կ.
ԵՒ
„ՎՕՍԽՕԴ" 10 հ. 5 ԿՈՊ.
ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԱՌԵՒՏՐ. ՏԱՆ „ԵՂԲ. ՍԷՅԼԱՆՈՎՆԵՐ"
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

(Ե. Հ. Կ.) (առ.) 155. 25—17

ԵՍ, ԱՆՆԱ ՉԻԼԼԵԱԳ,

աճեցրել եմ իմ անսովոր երկար (185 սանտիմէտր երկար.) մազերս—որ յիշեցնում է Լօրէլէյի մազերը—շնորհիւ իմ հնարած առանձին պոմադայի 14-ամսեայ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԵԱՆ։ Այդ պոմադան ճանաչված է լաւ միջոց մազերը թափվելու դէմ, միևնոյն ժամանակ նպաստում է նրանց աճման և արմատների ամրացման։ Տղամարդիկ, շնորհիւ այդ պոմադայի, ունենում են խիտ և ճոխ երկար մօրուք, նոյնպէս և (մինչև անգամ կարճ ժամանակեայ գործածութիւնից յետոյ) գլխի մազերի և մօրուքի խակական փայլ։ Միևնոյն ժամանակ պոմադան պահպանում է մազերը շուտ ճերմակելուց, նոյնիսկ ծերութեան ժամանակ։

Բանկայի գինը
3 եւ 5 րուբլի

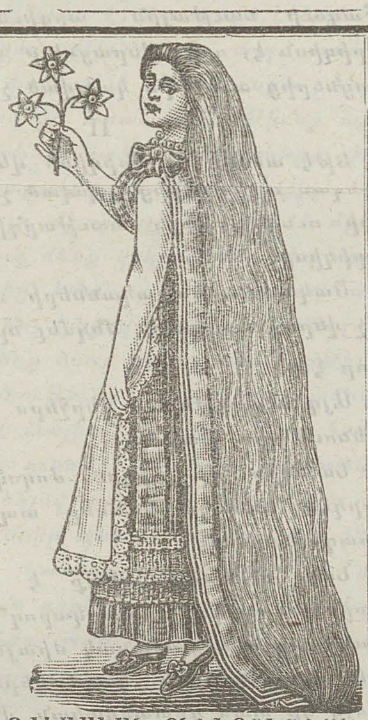

Գլխաւոր պահեստը ԴԵՂԱՅԻՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԱՌԵՒՏՐԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ մէջ, Թիֆլիսում, Բագւում և Բաթումում։ (շ. հ.) 85 (առ.). 25—16

ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏԻ 18-ԻՆ
ՍԵՒՈՒՄԵԱՆԻ
ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԲԵՆԵՖԻՍԸ
I. «ԹԱԳԱՒՈՐ», II. Զօկերէն «ԱՄՍ ԽՈՒՄՓՐՅԱՆԻԼՆԱ», III. «ԴԻՒԹՈՂ ՀՆՁԻՒՆՆԵՐ», IV. «ԱԻԱԶԱԿՆԵՐ» և V. «ՈՒՐԻԷԼ ԱԿՕՍՏԱ»։
ԳՆԵՐԸ ՄԱՏՉԵԼԻ։ Սկիզբը ժ. ճիշդ 8-ին։
Հայկական սեկցիա

(չ. հ.) (առ.) 306. 2—2

ԲԺԻՇԿ
Գ. Յ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
Ներքին եւ վիրաբուժական (խիրուրգ.) հիւանդութիւններ.
Ընդունելութիւնը (առաւօտեան ժ. 11—1. (երեկոյեան ժ. 5—7.
Երևանեան հրապարակ—Պուշկինսկ. փ., № 1.

ԼԷՕՆ
Գանովսկայա փողոց № 7.
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՄԵԾ
ՊՈՐՏՐԷՏՆԵՐ
Մեծացվում են ամեն տեսակ պատկերներից։
ԳՆԵՐԸ ՇԱՏ ՄԱՏՉԵԼԻ ԵՆ
Գործը ցուցադրված է Դորօժնովի մագազինի մօտ, անկիւնում, եւ արուեստանոցում՝ Կավկազսկի Տօվարիշչեստվօյի շարքով, Գանովսկայա փողոց № 7։
Պորտրէտները այնտեղ ևեթ դրվում են շրջանակների մէջ։
Լուսանկարիչներից եւ սիրողներից ընդունվում է մեծ պորտրէտների և նէգատիվների բէտուշի գործ։
Նոյն արուեստանոցում տրվում են բէտուշի դասեր երկու սեռի անձանց համար. պայմանների մասին դիմել՝ Тифлисъ, Гановская ул. № 7, Художественное Ателье „ЛЕОНЪ"
Леону Теръ-Григорянцу.

(հ. կ.) (առ.) 206 10—8

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
8 կ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր փաթեթը (րուլօ)։
Ունի պահեստներ Ռուսաստանի բոլոր մեծ քաղաքներում։
ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Գօլօվինսկի պր., 21, Արտիստ. Ընկ. շինութ.
Տելեֆօն № 355.
ԳՆԵՐԸ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՁՐԻ

(հ. շ.) (ա.) 310. 50—1

Թիֆլիսի Ժողովարան

Այսօր, հինգշաբթի, մարտի 18-ին, պ. պ. անդամների, կանդիդատների, նրանց ընտանիքների և հիւրերի համար

Երդուեալ-հաւատարմ. Ս. Մ. ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ
ԿԸ ԿԱՐԴԱՅ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

„Սանձկոտեան մասին"

Թեմայով։

Դասախօսութեանը ներկայանալու կը թոյլատրվեն անդամների և կանդիդատների զաւակները—բարձր դասարանի աշակերտ-աշակերտուհիներ։

Դասախօսութեան մուտքը դահլիճ—ձրի է։

Հիւրերը՝ անդամների յանձնարարութեամբ՝ մուտքի համար վճարում են 50 կոպ.։

Աշակերտ-աշակերտուհիները դասախօսութեան աւարտումից յետոյ չեն թոյլատրվի մնալ Ժողովարանում։

Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8½-ին։

(ա.) 308. 1—1

ՆՈՐԻՑ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ

Նորից բազմաթիւ դիմումներով հայ գիւղական ժողովուրդը այս ու այն ատեանի շեմքերն է մաշում։

Այս օրերս մենք Թիֆլիսում տեսանք Դարաչիչագի, Շիրակի, Ջաւախքի կողմերից եկած գիւղացիների, որոնք հող են որոնում գնելու կամ կապալով վերցնելու համար։

— Ցոյց տուէք մեզ հողատերեր, որոնց վրա գործ դնենք մեր աշխատանքը և դրանով ապրուստ հայթայթենք մեզ համար,—դիմում են ազերսանքով մարդկանց խմբեր և առանձին անհատներ։

Ամեն գարուն մենք հանդիպում ենք հող որոնողների։ Ձմեռվայ ընթացքում գիւղացիները քննութեան են ենթարկում իրանց վիճակը և զանազան խորհեր են արտայայտում, իսկ մի քանի տեղերում երբեմն այնքան առաջ են գնում, որ նոյնիսկ վճիռ են կայացնում յատուկ մարդիկ նշանակել և գումար յատկացնել հող գնելու ծրագիրը գործնականապէս մշակելու և նոյնիսկ բանակցութիւնների մէջ մտնել հողատէրերի հետ՝ հող գնելու պայմանները պարզելու և ձևակերպելու համար։

Որոնում են շատերը. բայց գտնում են շատ քիչեր։ Մի ժամանակ, երբ նոյնիսկ բաւարար յատկութեան հողի անունն հրապարակ էր գալիս, շատ քիչերն էին հետաքրքրվում նրանով։ Իսկ այժմ ուրիշ է դրութիւնը։ Դիմումներ են անվում զանազան ան[illegible] հողը և տեղեկանալու նրա վաճառքի պայմանների մասին։

Գիւղացիները տանջվում են սակաւահողութիւնից և իրանց յոյսը կապել են ձրի հող ստանալու խոստումներից։

Առաջ որոնում էին միայն արքունական հողեր և պահանջ էին դնում, որ հողը տրվէր նրանց ձրիաբար, իբրև գիւղատեղ կամ կապալահող՝ որոշ պետական հարկով։ Իսկ այժմ գիւղական պատգամաւորութիւնները գալիս են վճռական ցուցումներով և երաշխաւորութիւններով որոշելու յարմար համարված հողերի վաճառքի հիմունքները և նոյնիսկ գործնական պայմանաւորութիւններ կապելու հողատէրերի հետ։

Սակայն հեշտ չէ որոնողների կացութիւնը։ Նրանք յաճախ չը գիտեն ուր դիմել, որ շրջանները գնալ ազատ հողեր տեսնելու։ Եւ երբեմն զուր ծախսեր են անում այնպիսի տեղեր գնալով, որտեղ ոչ մի յարմարութիւն չը կայ գիւղ հիմնելու և տնտեսութիւն կազմակերպելու համար։

Պէտք է միջոցներ ձեռք առնել թեթևացնելու հող որոնողների դրութիւնը։

Եթէ մի որևէ հաստատութեան մէջ կենտրոնացած լինէին վաճառվող հողերի մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւններ, այն ժամանակ հող որոնողների գործը մի որոշ աստիճան դիւրացած կը լինէր և կազատէր մարդկանց աւելորդ ծախքեր անելուց և ժամանակ կորցնելուց։

Եւ ցանկալի է, որ մեր հասարակական հաստատութիւններից մէկը իր վրա վերցնէր տեղեկատուի դեր կատարելու աշխատանքը, կազմելով վաճառվող հողերի ցուցակներ այն բոլոր մանրամասնութիւնների յիշատակութեամբ, որոնք կարեւոր են հող գնողների գիտութեան և նկատառութեան համար։

Այդ տեղեկատու բիւրոն կարող էր տեղեկութիւններ ստանալ թէ անմիջապէս հողատէրերից և թէ հողային բանկերից, որտեղ կան մեծ թւով ծախու հողեր, որոնք սպասում են գնողների։

Սակաւահող մեր գիւղացուն դիւրութիւններ տալ, որպէսզի նա հող գնելու իր ջանքերը տեսնէ պսակված աջողութիւնքով,—շատ ժամանակակից և օգտաւէտ մի գործ է, որի մասին պէտք է հոգատար լինի մեր հաստատութիւններից որևէ մէկը։

Եւ որքան շուտ, այնքան լաւ։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կիէվ, 16 մարտի

Ցերեկվայ ժամը 5-ին ժամանեց սերբիական թագաւորը շքախմբով և ընդունվեց թագաւորավայել պատիւներով։ Բնակարան յատկացված է Ալէքսանդրեան պալատում։

Երեկոյեան պալատում կայացաւ պաշտօնական ճաշ 57 բարձրաստիճան հիւրերի ներկայութեամբ։ Ճաշից յետոյ թագաւորը պաշտօնական անձանց ուղեկցութեամբ գնաց քաղաքային թատրոնը, ուր բարձր հիւրի գալստեան առիթով խաղացվեցին «Жизнь за Царя» օպերայի առաջին գործողութիւնը և «Սէվիլեան սափրիչը»։ Ամբողջ ճանապարհին կանգնած ժողովուրդը ողջունում էր թագաւորին։ Տների պատշգամբները զարդարված էին գորգերով և ծաղիկներով։ (Հ. Գ.)

Բուդապեշտ, 16 մարտի

Էկերիտօ գիւղում Զասկի առիթով կազմված էին զուարճութիւններ մի մեծ սրահում։ Անտոմսակ այցելուների մուտքը փակելու համար դարպասները գոցված էին։ Թղթէ լապտերներից մէկը յանկարծ բռնկվեց, որից այրվեցին տանիքի տակի գիրլեանդները, բոցերը սփռելով կանանց վրա։ Նեղ ելքը արագութեամբ լցվեց ազատվելու նպատակով շտապող հանդիսականներով։ Տանիքը շուտով փլվեց և տակովն [illegible] բիւրից աւելի մարդ ստացան ծանր ջարդուածքներ։

Վերջում պարզվեց, որ զոհվածների թիւը հասնում է 320 մարդու։ (Հ. Գ.)

Պարիզ, 16 մարտի

Ֆալիէրի ներկայութեամբ հանդիսաւորապէս բացվեց միջազգային ֆիզիկօ-թերապեվտիկական համագումարը ցուցահանդէսով. վերջինիս մէջ կան նաև ռուսական հանքային ջրեր։ (Հ. Գ.)

Պարիզ, 16 մարտի

Սենատը ընդունեց պալատից հաւանութիւն գտած վանքապատկան կալուածները վաճառողների ինստիտուտը վերացնելու նախագիծը։

Պատգամաւորների պալատը վերջնական խմբագրութեամբ ընդունեց ֆրանս-ամերիկական մաքսային համաձայնութիւնը։ (Հ. Գ.)

Պրագա, 16 մարտի

Կաթօլիկական ժողովրդական չեխական կուսակցութեան կօնգրէսը վճռեց ընդունել քրիստոնէական սօցիալական կուսակցութեան կոչը և ծրագիրը։ (Հ. Գ.)

Բիլբաօ, 16 մարտի

Նաւաշինարանների գործավոր բանւորները աշխատանքի կպան։ (Հ. Գ.)

Տօկիօ, 16 մարտի

Պարլամենտի 26-րդ նստաշրջանը տևեց 62 օր։ Ներքին պալատը ունեցաւ 27 նիստ, վերինը—13։ Աշխատանքի գլխաւորագոյն հետևանքներն են՝ 1910 թւի բիւջէն, որ առանց դեֆիցիտի կազմում է 530½ միլիօն իէն, նոր մաքսային տարիֆը, հողային հարկի 9/10 առկոսի կրճատումը, արքունական ծառայողների ռոճիկների աւելացումը և այն օրէնքը՝ որ իրաւունք է տալիս օտարազգիներին հողային սեփականութիւն ձեռք բերել։ (Հ. Գ.)

Պետերբուրգ.—Կոմս Վիտտէն մի նամակ ուղղեց «Новое Время»-ին, որով կըշտամբում է Պետական Խորհրդի ստատս-սեկրետար Լիպսկիին այն բանում, որ նա ֆինլանդական գործերի մասին կազմած զեկուցագրի մէջ առաջնորդվել է տենդենցներով։ Վիտտէի ասելով, մանիֆեստը բըղխում է ոչ թէ Պետերբուրգի շրջաններից, այլ կազմել և Ֆինլանդիայից ուղարկել էր գեներալ-նահանգապետ իշխան Օբօլենսկին։

Դարինի մանամաժողովը ձեռնարկելով մարտի 12-ին գլխաւոր ինտենդանտական վարչութեան գործերի քննութեանը՝ յարուցեց լարված սպասողականութիւն։ («Б.»)

Օդեսսա.—Գեներալ Դումբաձէն բժշկվելու համար մեկնեց Եալտա իր «սօյուզնիկների» ուղեկցութեամբ։ («Б.»)

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պօլիս, 16 մարտի

Պետր թագաւորը սպասվում է մարտի 31-ին։ Թագաւորը այստեղ կանցկացնէ հինգ օր, յետոյ կերթայ Աֆօն և Սալօնիկի վրայով երկաթուղով կը վերադառնայ Բէլգրադ։

Ի նկատի ունենալով որ արաբների հետ ընդհարումները շարունակվում են, Եմէնի իշխանութիւնները նոր զօրքեր պահանջեցին։ (Հ. Գ.)

Սօֆիա, 16 մարտի

Բօլգարական գործակալութիւնը հաղորդում է, որ մարտի 14-ին, ցերեկվայ ժամը 3-ին թիւրք զինւորները կրակ բացին բօլգարական պահակախմբի վրա, որ անցնում էր Ղզըլ-Աղաչ թիւրքական երկրի սահմանագլխից։ Սկսվեց հրացանաձգութիւն, որ տևեց մինչև երեկոյ և վերսկսվեց առաւօտեան, երբ թիւրքերը օժանդակ օգնութիւն ստացան—հետևակ և հեծեալ զօրախմբեր։ Մինչև այժմ բօլգարների կորուստները անյայտ են. մի թիւրք զինւոր սպանված է բօլգարական հողի [illegible] ներ։ Զինւորական մինիստրն անմիջապէս կարգադրեց հրացանաձգութիւնը դադարեցնել։ Ժողովվեցին թիւրք և բօլգար օֆիցերները միասին միջադէպը քննելու համար։

Վերադարձին թագաւորը և թագուհին կանգ առան Ֆիլիպպօպօլում։ Մինիստրները եկան Սօֆիա։ (Հ. Գ.)

Սալօնիկ, 16 մարտի

Մակեդօնիայի յոյն համայնքները Պօլիս ուղարկեցին պալատի և սենատի նախագահներին հեռագրական բողոք՝ վիճելի եկեղեցիների օրէնքի չորրորդ և հինգերորդ կէտերի դէմ։ Համայնքները խնդրում են չը հաստատել այդ օրէնքը։

Իփէկի վիճակում ալբանացիները շարունակում են հրաժարվել հարկերը վճարելուց։ Միտրօվիցա-Իփէկ ճանապարհը գրաւել են ալբանացիները և հրոսակախմբերը։ Իշխանութիւնները զօրքեր են պահանջում։ Ալբանացիները ձերբակալել են մօտ 70 սեռբ նորակոչների և նրանց հնարաւորութիւն չեն տալիս ներկայանալ ուր հարկն է։ Մալէսիում ցեղերից մէնը պատրաստվում է յարձակվել Դիբրի վրա, որի պաշտպանութեան համար արդէն ուղարկված են մի քանի բատալիօններ։ Գուսկօպիայի գիւղացիների և ալբանացիների միջև տեղի ունեցած զինված ընդհարման պատճառ եղաւ ցանքսերի վէճը։ (Հ. Գ.)

ՊՕԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Կ. Պօլիս, 9 մարտ

Երէկ, կէսօրէ ետքը ժամ 3½-ին, Բուլղարիոյ ցարը մտաւ Կ. Պօլիս իր թագուհիին, պաշտօնատարներուն և հետևորդներուն հետ։ Կանխաւ գրուածի համաձայն, սուլթանը դիմաւորեց իր արքայական հիւրը Սիրքէջիի կայարանի առջև, ուր փոքր զագարէ մը և ծանօթութեանց արարողութենէ ետքը՝ յատուկ շոգենաւով մը առաջնորդուեցան կայսերական պալատ։

Շոգենաւը հազիւ թէ շարժման մէջ դըրուած, զրահաւորները, թնդանօթի որոտումներով, ողջունեցին մեր հիւրերը. և նոյն րոպէին ամբողջ Պօլիսը, պարլամենտը ինքնին, ընդհատած իր զբաղմունքը, տաւրեցաւ այդ ձայներէն։ Մեր զինուորները իւրաքանչիւր գլխաւոր կէտերու վրայ բարև կեցած են, և զինուորական նուագածութիւնը կերգէ բուլղար ազգային մարշը։

Ընթրիքը տեղի ունեցաւ սուլթանին պալատին մէջ. այս գիշերուան ընթրիքը, աւելի պաշտօնական, տեղի կունենայ սուլթանին կողմէ. ներկայ պիտի գտնուին դեսպանական մարմինները, մինիստրները, պարլամենտի և ծերակոյտի նախագահները: Վաղը, Մէրասիմ քէօշկի մէջ, որ յատկացուած է արքայական հիւրերուն, բուլգար ցարը ընթրիքի պիտի հրաւիրէ սուլթանը, դեսպանական մարմինները, նախագահները, մինիստրները: Այդ փոխադարձ կատարուած արարողութիւններէ ետքը, ցարը ազատ պիտի ըլլայ անպաշտօն այցելութիւններ և պտոյտներ կատարելու: Հաւանաբար կիրակի, մարտ 14; պիտի աղօթէ բուլգար եկեղեցիին մէջ, Ոսկեղջիւրի մէջ ծովափին վրայ ու այնուհետև, թերևս նոյն օրը, իրիկուան շոգեկառքով մեկնի:

Թիւրք մամուլը հրճուանքով կողջունէ Բուլգարիոյ ցարը, որ կուգայ այս անգամ, ոչ թէ Համիդէն իբրև շնորհ խլելու այս կամ այն իղձը պատառը, այլ իբրև բարեկամ սահմանադրական Թիւրքիոյ՝ երկու դրացի պետութեանց մէջ համերաշխութեան սերտ կապեր հաստատելու համար: Ո՛չ բուլգարները ամօթի պատճառ մը ունին այս այցելութեան մէջ և ոչ սահմանադրական Թիւրքիան:

Յետադիմական խալիֆեր, համիդեան մարդոց հետ, դժգոհութեամբ կը դիտեն այդ արքայական այցելութիւնները և այն պատիւները, որ մեր բարի սուլթանը կուտայ անձամբ իր հիւրերուն. իրենց հաշիւովը խալիֆան երբէք յանձն չպիտի առնէր ընդառաջ երթալու գեավուր թագաւորի մը: Յոյն տարրը, խուժանական մասը գլխաւորաբար, անտարբեր է դէպի այն եղելութիւնները, որոնք տեղի կունենան Վոսփորի վրայ. տակաւին քանի մը շաբաթ առաջ յոյն միտինգ մը որոշում կը քուէարկէր բուլգար էկզարխը իր եկեղեցիովը դուրս նետել, ու հիմա, քանի մը օր ետքը, պիտի տեսնէ, որ բուլգար զինուորականներ կուգան, իրենց համազգեստներով, աղօթելու էկզարխի սիրոյն եկեղեցիին մէջ:

Իսկ մենք, հայերս, թէ իբրև սահմանադրական տարր, որ փափագողն է իր բոլոր դրացիներուն եղբայրակցութեանը, և թէ գլխաւոր զոհեր հին բռնակալութեան, հրճուանքով կողջունենք Բուլգարիոյ ներկայացուցիչները, այն Բուլգարիոյ՝ որ, 96-ի աղէտաւոր դէպքերու առթիւ, բացաւ իր հիւրընկալ դուռները հայ փախստականներուն, գաղթականներուն առջև և տակաւին այսօր ալ իր ծոցին մէջ սիրով կը պահէ բազմաթիւ մնացորդներ:

Քանի մը օր առաջ լուր տրուած է այլե- [illegible] ներ մուտ գտած են Պոլիս: Տեղական ոստիկանութիւնը աչալուրջ հսկողութիւն պիտի ընէ: Դաւադրութեան մը վախը աւելի հիմք գտած է միտքերու մէջ այն յուզումներու պատճառաւ, որոնք այս օրերս վրդոված են Բուլգարիան մէկ ծայրէն միւս ծայրը:

Անշուշտ հեռագիրը ծանուցած կըլլայ ցաւդ, որ Ռուսջուքի մէջ թիւրք աղջիկ մը, հրապուրուած՝ բուլգարէ մը, հաւանած է անոր կինը ըլլալ ու գիշերով ապաստանած է իր սիրահարին տունը: Աղջկան ծնողքին բողոքին վրայ, դատական քննութիւն մը կը վճռէ աղջկան անչափահասութիւնը, որով հարկ կըլլայ զայն դարձնել իր ծնողքին: Խուժանը կը մտնէ գործին մէջ. թիւրքուհիին ծնողքը, վախէն, ոստիկանատուն կը հասցնէ աղջիկը: Բազմութիւնը յարձակելով ոստիկանութեան վրայ՝ բռնաբար կը խլէ թիւրքուհին և, զանի ձեռքի վրայ տանելով մինչև մանչուն տունը, կը սկսի հարսնիքին պարը պարել, իր երգերովը, իր խաղերովը: Ամբոխը կը ստուարանայ, Թիւերը կը հասնին քանի մը տասնեակ հազարներու:

Զինուորական իշխանութիւնը, կեդրոնէ տրուած հրահանգի համեմատ, իր ուժերը կը հաւաքէ, ու այդպէս, բարեկենդանի, մոլեռանդութեան, խուժանային կիրքերը բռնկած՝ կը կանգնին զինուորներու դէմ: Զինուորական սպառնալիքները արդիւնք մը չեն ունենար. հրամանի մը վրայ՝ նախ գնդակները կը թռչին օդին մէջ ու յետոյ, իբրև թէ կարկուտ տարափ մը, կը տեղան ամբոխին վրայ: Գետինը կը տապալին սիրուն հասակներ, յատակը կողողուի արիւններով, և, թիւրքուհիի մը սիրոյն համար, կը վրդովուի ամբողջ Բուլգարիան, իր զոհերուն սուգը սրտին մէջ և իր արցունքը թարթիչներուն վրայ: Տասն օր է, որ միտինգներու արձագանքը կը հասնի Պոլիս, ամբողջ ժողովուրդը կատղած՝ զինուորներու և զինուորականներու դէմ: Ու այս ամենուն ներքև, ու ամենուն պատճառ թիւրք աղջիկ մը հարս ունենալու ամբոխային մոլեռանդութիւնը:

Ցաւալի է, որ այդ տխրական դէպքերն ու լուրերը կուգան ամէն բանէ գէթ մասամբ վրդովելու արքայական այցելութիւնը, ամէն մասամբ համակրանքի արժանի: Համիդի օրով Պոլսի այցելուն եղաւ, ու միակը, Հոհենցոլերեան տան ներկայացուցիչը. ու ամէն անգամ սև սարսափն էր, որ կը պատէր Պոլիսը. օրեր առաջ բանտերը կը լցուէին հայերով, ու անկէ ետքը կը սկսէր աքսոր, կողոպուտ, կաշառակերութիւն ամէն տեսակ պատրուակի ներքև: Ու քրիստոնեայ ազգաբնակութիւն մը, որ մարդասէր Եւրոպայի վրայ յոյս դրած կըլլար, աղէտներու նոր շրջաններ կը տեսնէր իր առջև:

Շահէն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Վանք գիւղ (Զանգեզ. գ.), 4 մարտի

Փետր. 25-ին հանդիսաւոր պատարագից յետոյ Վանքի դպրոցում ուսուցչի և նոյն գիւղացի Յովհաննիսեանի ձեռներէցութեամբ տրվեց մի համեստ հանդէս: Հանդիսի սկզբում ուսուցիչը խօսեց Վարդանանց տօնի մասին, որից յետոյ աշակերտ-աշակերտուհիներն արտասանեցին մի շարք ոտանաւորներ: Երգեցիկ խումբը մէջ ընդ մէջ երգում էր: Այս երևոյթը նոր բան էր Վանքում և արժանացաւ հասարակութեան ուշադրութեանը:

Հանդէսի վերջում ուսուցիչը խօսեց դըպրոցական սեփական շէնք ունենալու մասին:

Հասարակութիւնը խոստացաւ առաջիկայ գարնանից անպատճառ կառուցանել շէնքը: [illegible] հանդիսում գործող սաներին և շնորհակալութիւն յայտնեցին ուսուցչին և իրանց դպրոցին նպաստող «Արամազդ» ընկերութեան ուսումնարանական խորհրդի անդամներին, որից յետոյ գոհ սրտով ցրվեցին իրանց տները: Շինութեան փոքրութեան պատճառով նոյն հանդէսը դրվեց կանանց համար: Սրանք էլ իրանց կողմից նուէրներ տուեցին սաներին.

Մրմունջ

—

Անդիժան, 8 մարտի

Ամսիս 7-ին տեղի ունեցաւ մեր գաղութում ծխ. ժողով, որի հերթական խնդիրներն էին՝ ա) ժամանակաւոր ծխատէր քահանայի հրաժարականի խնդիրը, բ) ընտրել 2 հաշւեքննիչ՝ համաձայն Աստրախանի կոնսիստորիայի հրամանի:

Ժողովականների թիւը 70 էր: Բազմամարդութեամբ այս առաջին ժողովն էր Անդիժանում: Քահանայի հրաժարականի խնդիրը հետաքրքրել էր բոլորին: Շաբաթներով այդ խնդրի շուրջը զրոյցներ էին տեղի ունենում, այնպէս որ այդ չարաբաստիկ հարցը տեղիս հայ հասարակութեանը սպառնում էր բաժանել 2 բանակի: Նախագահ և քարտուղար ընտրելուց յետոյ ժողովն անցաւ առաջին խնդրի լուծման՝ ընդունե՞լ հրաժարականը թէ ոչ: Ծխականներից մէկը առաջարկեց հետևեալ բանաձևը. «Ի նկատի ունենալով որոշված ժամանակին դպրոց ունենալու անհրաժեշտութիւնը և հասարակութեան անդամների մէջ համերաշխութիւն պահպանելու կարևորութիւնը՝ յանձնարարվում է ժողովիս կողմից հոգաբարձութեան, եթէ հնարաւոր է, համաձայնեցնել մեր ժամանակաւոր ծխատէր քահանային յետ վերցնել իր հրաժարականը հետևեալ պայմաններով. 1) Բնակարան միայն մի տարի պայմանով խոստացված լինելով քահանային՝ յետ ստանալ այդ և վարձը կամ բնակարանը յատկացնել դըպրոցին, իսկ քահանային ձրի բնակարան տալուց հասարակութեանը ազատ համարել: 2) Ուսուցչական խնդիրները պետական կամ մասնաւոր դպրոցներում անկախ համարել քահանայից՝ թողնելով հասարակութեան կամ հոգաբարձութեան հոգացողութեան»: Այդ բանաձևը ընդունվեց: Ժողովն անցաւ օրակարգի երկրորդ հարցին, որին և բաւարար լուծում տրվեց:

Մեր ծխատէր քահանան ինքը բացակայ էր քաղաքից, և պարզվեց, որ Տաշքենդի քահանան մի ներկայացուցչի հետ, իբրև հոգաբարձական անդամի, գտնվում է Անդիժանում, և իբրև հանդիսատեսներ ներկայ էին ժողովին: Ժողովից յետոյ պարզվեց, որ նրանք եկել են որոշ միտումով՝ հանգանակութիւն անելու Տաշքենդի աղօթատան և դպրոցի գետնի պարտքը թեթևացնելու համար:

Մ. Բժշկեան

—

Նիժ, 12 մարտի

Տառապող ու լքված Նիժը այլևս անզօր է պահելու սիրած զաւակին իր ծոցում. նա չէ կարողանում կառավարական ծանր հարկերը վճարել: Փուչ է կարծել, թէ գիւղը չունի արդիւնաւէտ հող: Ոչ: Նիժը՝ Նուխու ամբողջ գաւառում ամենաառաջին տեղն է բռնում իր կլիմայով և արդիւնաւէտութեամբ. միայն այդ հողից օգտվողները տգէտ լինելով գիւղատնտեսութեան մէջ չեն իմանում ինչպէս օգտվեն բնութեան տուած այդ բարիքից:

Մանաւանդ սովն արդէն իր սարսափը տարածել է ամբողջ գիւղի աղքատ դասակարգի վրա և սպառնում է ապագայում կլանել անմեղ ու անօգնական զոհերին: Ճարահատեալ՝ պանդխտութեան ցուպը ձեռքն է առել նա և թափառում է Կովկասի առևտրական քաղաքները, գլխաւորապէս Բագու, որպէսզի չը տեսնի իր դժբաղդ հարազատին սովի անողոք ճիրաններում թփրտալիս. փախչում է նա սրտապատառ՝ ծախելով իր եղած չեղածը ունևոր դասակարգին: Այդ դառն տանջանքի միջոցին նրան օգնութեան չեն գալիս Նիժի գիտակից անհատները՝ ազատելու դժբաղդին այդ աննախանձելի վիճակից:

Մկրտիչ

ԱՌԵՒՏՐԱ-ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԲԱԳՒՈՒՄ

I

Նորութիւն չի լինի, գիտեմ, եթէ ներկայ տողերովս ես հանդէս գամ լրագրական էջերում յայտնելու, որ Բագուի առևտուրը այսօր ամենախոշոր կրիզիսի մէջ է գտնվում:

Տեղիս իրականութեան մէջ ապրող ամէն մի անհատ այդ աղաղակող փաստն է լսում ամէն կողմից:

Զանց առնել ու նշանակութիւն չը տալ նրան անհնարին է, ի նկատի առնելով այն մեծ արժէքը, որ ներկայացնում է արդիւնաբերական Բագուն ամբողջ Կովկասի համար:

Թռուցիկ կերպով, գոնէ, կաշխատեմ գաղափար տալ այն դրութեան մասին, որ առևտրականների առաջ կանգնեցնում է շարունակ պատւի ու մինչև իսկ կեանքի գոյութեան խնդիրը:

Ուր էլ մտնում ես, ում էլ հանդիպում, միևնոյն տրտունջներն ես լսում.

— Առևտուր չը կայ, փող չը կայ, իսկ ապրուստը թանգ, ծախքերը շատ:

Դժուարանում ես հաւատալ: Եթէ այդպէս է, ինչու են կրկնապատկվում կրպակները: Ինչու են ընդարձակվում եղածները: Ինչու են բացվում նորանոր խանութներ: Ինչու ռոճկի ընտելացած բանւորն անգամ իր աննշան խնայողութիւնն աւելի ձեռնտու է համարում առևտրի ձեռնարկութեան մէջ դնել:

Պէտք է ստուգել ուրեմն:

Մտնում ես պատրաստի հագուստներ վաճառողի մօտ:

Ամենաաչքի ընկնող տեղում փայլում է «безъ запроса» (առանց սակարկի):

Վերարկու ես ուզում:

Արժէքը նշանակված է 35 ռուբլի. սակարկութեան մէջ են մտնում, և վերջ ի վերջոյ տալիս են 25 ռուբլով:

Կօստիւմը գնահատված է 25 ռ., տալիս են 15 ռ. 50 կոպէկով:

Մտնում ես կօշկեղէն վաճառողի մօտ:

Դարձեալ «безъ запроса».

Բայց ամենավերջին ֆասոնի կօշիկները գնահատում են 11—12—15 ռուբլով ու համաձայնվում տալ 8 ռուբլի 50 կոպէկով:

Գլխարկ վաճառողը խնդրում է 8 ռուբլի և տալիս 5-ով:

Նոյն ձևով են վարվում մանուֆակտուրիստները, մանրավաճառները և այլն:

Դրանք մտացածին օրինակներ չեն, այլ փաստեր:

Ամեն տեղ էլ փայլում է «безъ запроса»-ն, բայց միայն աննշան մասն է դրանցից կարողանում պահպանել իր նշանակութիւնը և համեմատական վստահութիւնը:

Սպառողը հազիւ թէ վստահանայ այդպիսի տեղեր մտնել երկրորդ անգամ:

Ինչու է այդպէս:

Որովհետև կրիզիս է. իսկ կրիզիս է առևտրականների համար, որովհետև հազարաւոր մարդիկ մնացել են անգործ, հացի կարօտ:

Միևնոյն դրութեան մէջ են գտնվում նաև միւս ձեռնարկութիւնները, արհեստանոցները և այլն:

Սակայն այդ բոլորի իսկական պատճառը Բագուի նաւթային արդիւնաբերութեան կրիզիսն է, որի վերացնելը տեղական միջոցներից ամենևին կախված չէ:

II

Եթէ ասում եմ՝ կրիզիսի վերացնելը տեղական միջոցներից կախված չէ, ես ի նկատի ունեմ միայն նաւթարդիւնաբերական կրիզիսը:

Սակայն առևտրականների կրիզիսը եթէ ոչ վերացնել, գոնէ մեղմել նրան հնարաւոր է:

Այդ ուղղութեամբ վերջերս տեղի են ունենում որոշ քայլեր:

Նախկին մի երկու ժողովների մասին արդէն տեղեկութիւններ տպագրված էին լրագրներում:

Նախ և առաջ պէտք է նկատեմ, որ գործնական դեր խաղալ կարող են առևտրականները այն ժամանակ միայն, երբ հանդէս կը գան իբրև կազմակերպված ոյժ և ցոյց կը տան գիտակցական վերաբերմունք դէպի իրանց իսկական շահերը:

Դա միանգամայն բացակայում է:

Չէ նկատվում նրանց շրջանում ոչ հետաքրքրութիւն և ոչ էլ ձեռներէցութիւն:

Նրանց անտարբերութիւնը այն աստիճանի է հասնում, որ տեղական ադմինիստրացիայի ընդառաջ գնալն անգամ չէ հանում նրանց անշարժութիւնից:

Մարտի 14-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, քաղաքային դումայի սրահում քաղաքապետ Մարտինովը հրաւիրել էր առևտրականներին խորհրդակցութեան:

Եկել էին շատ քչերը, հազիւ 200 հոգի, մեծ մասը թուրք մանրավաճառներ, «Սոլդատսկի բազարի» ռուս առևտրականները և մի 50 հոգի գործակատարներ:

Անմխիթարական պատկեր էր ներկայացնում այդ ժողովը:

Քաղաքապետը, քաղաքագլուխ Ռայեվսկիի և բօրսային կոմիտէի նախագահ Թագիեանոսեանի ներկայութեամբ, բանալով ժողովը յայտնում է, որ հրաւիրել է վաճառականներին խորհրդակցելու մի քանի անհրաժեշտ խնդիրների մասին, ինչպէս օրինակ՝ 1) հայ, թուրք և ռուս վաճառականների աւագներ ընտրելու հարցը, 2) առևտրի ժամանակամիջոցի, տօն և կիրակնօրեայ առևտրի հարցերի շուտափոյթ լուծման համար քաղաքային դումային խնդրելը:

Քաղաքագլուխ Ռայեվսկին բացատրում է, որ այդ նպատակի համար ընտրված մասնաժողովը անգործութեան է մատնված այն պատճառով, որ քաղաքային դումայի, առևտրականների, բօրսային կոմիտէի և բանւորների ներկայացուցիչների մասնաժողովի նախագահի ընտրութեան ժամանակ սևացել է չէզոք կողմից (քաղաքի) առաջարկված թեկնածուն, իսկ ընտրվել շահագրգռված կողմի՝ բանւորութեան ներկայացուցիչը: Եղել են նաև ուրիշ հանգամանքներ, բայց ըստ երևոյթին այդ է եղել անաջողութեան գլխաւոր պատճառը:

Գործակատարները կազմակերպված են, իսկ առևտրականները՝ ոչ: Մինչև որ առևտրականների միութիւն չը կազմակերպվի, ոչինչ անել չէ կարելի: Դա է մատնանշում Ռայեվսկին:

Ոմանք առաջարկում են մի մասնաժողով կազմել հէնց այդ ժողովում, որը հոգ տանէր յաջորդ աւելի բազմամարդ ժողով հրաւիրելու համար:

Սակայն մտքերի փոխանակութիւնից յետոյ աւելի նպատակայարմար դատվեց մասնաժողով չընտրել, այլ հրաւիրել աւելի բազմամարդ ժողով և այնտեղ խորհրդակցել այդ անյետաձգելի խնդիրների մասին:

Քաղաքապետը խոստացաւ դիմել հարկային տեսչին և տեղեկութիւններ պահանջել բոլոր կատեգորիայի առևտրականների քանակի մասին, որոնց ներկայացուցիչների հետ միասին արդէն խորհրդակցել է ընդհանուր ժողով հրաւիրելու մասին:

Հ. Տէր-Միքայէլեան աւելի դիւրին է համարում բաժանել քաղաքը որոշ թաղերի և առաջարկել նրանց հաւաքվել առանձին և ընտրել ներկայացուցիչներ քաղաքապետի հետ խորհրդակցելու համար:

Ոմանք ներկայ եղողներից կասկած են յայտնում, թէ կաջողվի առևտրականներին աւելի բազմամարդ ժողով հրաւիրել, ուստի խնդրում են լուծել ներկայ ժողովում ամենահրատապ հարցը, որ լարված յարաբերութիւններ է ստեղծում առևտրականների ու գործակատարների միջև, այսինքն հանգստութեան, առևտրի ժամերի տևականութեան և տօն օրերի խնդիրը:

Պարզվում է, որ այդ խնդիրները կարող են օրինական լուծում ստանալ միայն մի քանի ամսից յետոյ:

Այդ ի նկատի առնելով՝ քաղաքապետը յայտարարում է, որ ինքը որոշել է և կը հրատարակի շուտով հետևեալ ժամանակաւոր օրէնքները.

Առևտուրը կը սկսվի առաւօտեան ժամը 8-ից և կը փակվի երեկոյեան ժամը 8-ին, բացի կօլօնիալ խանութներից ու բակալէյնիներից, որոնցից առաջինը կը փակվի 10-ին, իսկ երկրորդը $9^1/_2$-ին:

Կիրակնօրեայ առևտրի նկատմամբ որոշել է.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ-ԹԻՒՐՔԵՐԸ

—

Այս վերնագրով մի մեծ յօդուած է տպված անգլիական հռչակաւոր «Թայմզ» լրագրի մէջ: Հեղինակը՝ «Թայմզի» սեփական թղթակիցն է, որ ճանապարհորդել է Հայաստան: Ինչպէս յայտնում է ինքը, նա իր տեղեկութիւնները քաղել է ռուսահայ դաշնակցականներից և «հայ յեղափոխական մարմին» առնելով՝ ի նկատի ունի միայն Դաշնակցութիւնը: Ի հարկէ, նրա տեղեկութիւնները Դաշնակցութեան մասին միակողմանի են, քանի որ քաղված են դաշնակցականներից, և տեղ-տեղ շատ լաւատեսական, բայց այնուամենայնիւ յօդուածը հետաքրքրական է, իբրև մի եւրոպացու դատողութիւն և կարծիք: Յօդուածը ամբողջովին թարգմանված և տպված լինելով Կ. Պոլսի «Բիւզանդիոն» թերթի մէջ, արտատպում ենք այդտեղից:

«Hodja, dost thou itch? Blame not the lice, but thyself».
(Oriental proverb)

«Հոջա՛, կը քերուըտի՞ս: Մի մեղադրեր ոջիլները, այլ միայն ինքզինքդ»:
(Արևելեան առած)

Հայք ցրուած են օսմ. երկրի ամէն կողմը, և Կովկասի ռուսական նահանգին մէջ: Ուր որ քիչ շատ թուով հայ կայ, հոն ճիւղը կը գտնուի հանրածանօթ յեղափոխական ընկերութեան մը: Երկու տարի առաջ այս ճիւղերն 3000-ի չափ էին, և անոնցմէ քաղուած տարեկան հասոյթը 40,000 ստեռլինէ աւելի էր: Մակեդոնիոյ յեղափոխութեան պահուն այս մարմինը թանկագին օժանդակութիւն ընծայեց երիտասարդ-թիւրքերուն, Եւրոպայի և մանաւանդ Ասիոյ մէջ, ուր Իթթիհադի կոմիտէն տկար էր: Յարաբերութիւնք շարունակուեցան սահմանադրութեան հաստատումէն ետքը, և այս սեպտեմբերին՝ երկուքին մարմինք դաշնակցութիւն մը կնքեցին «սահմանադրութիւնը պահպանելու համար», և կենթադրուի թէ քաղաքական գործակցութիւնը դիւրացնելու համար:

Այս ընկերութիւնը կանուանուի «Դաշնակցութիւն», և իր անդամք «դաշնակցական»: Ռուսահայեր հիմնեցին զայն 1890-ին, իրենց թիւրքիաբնակ ազգակիցներուն հարստահարութեան դարման տանելու համար, և իր գործունէութեանց առաջին դաշտն եղաւ Թիւրքիա: Կեդրոնն էր ի Ժընև, և իր երիտասարդ անդամք կը դաւանէին այն գաղափարները, որք նոյն պահուն ա-լա-մօդ էին յեղափոխութեան այդ ակադեմիային մէջ: Սօցիալ-դեմօկրատութիւն, դասակարգերու պայքար, հակակղերականութիւն, նոյն իսկ Ժօրէսի միջազգայնութիւնը՝ կը գտնենք կուսակցութեան յայտագրին կամ իր անդամոց գրուածներուն մէջ: Բայց Թիւրքիոյ մէջ սոյն սկզբանց կիրառումը միշտ մեծ դժուարութիւն պատճառեց: Ժընևի բառամթերքը չի յարմարիր օսմ. երկիրներու պայմանին: Դժնդակ է սօցիալիստ ըլլալ այնպիսի տեղ մը, ուր հարուածելիք դրամագլուխ չկայ, կամ դասակարգերու պայքար քարոզել դասակարգի խտիրը չիմացող ժողովրդի մը: Հակակղերութիւնը, որ ընդհանրապէս դիւրաւ կը յարմարի խանդավառման, կերևի թէ շարժառիթ չունի ուր որ եկեղեցին իր հօտին կոչում կընէ աւելի իբր ազգային հաստատութիւն, քան եկեղեցական. իսկ «միջազգայնութիւնը» (ինտերնացիօնալիզմ) չոր մխիթարանք է այնպիսի ժողովրդի մը, որ դադրած է (քաղաքական) ազգ մը ըլլալէ: Անտես չընելով այս նկատումները, դաշնակցականք ի Թիւրքիա բռնակալութեան դէմ պայքարը կազմակերպելու աւելի գործնական աշխատութեան ձեռք զարկին:

1900-ին անկախ պրօպագանդ մը սկսան ի Ռուսիա, և երկու երկիրներուն ընկերային տարբեր պայմանները տարբեր ընթացք մը յառաջ բերին: Կովկասի ճարտարական զարգացումը մեծ քաղաքներուն մէջ արտադրած է չքաւոր դասակարգ մը (պրօլետարիա), կարևոր չափով մը գոյացնելով ընկերային նոյն պայմանները, որ կան Արևմտեան Եւրոպայի մէջ: Ասով աւելի շեշտուեցաւ կուսակցութեան տեսական պրօպագանդը: Իր ընկերվարական վարդապետութիւնները ծաւալ գտան գործաւորական վէճերուն մէջ, և հայ դրամատէրներուն հայ ըլլալնուն համար չխնայուեցան: Ի Թիւրքիա, որպէս և ի Ռուսիա, Դաշնակցութիւնը միշտ կարելի է որակել իբր դասակարգային շարժում մը: Անիկա կը ներկայացնէ «ինտէլիգենցիայի» հայեացքը, այսինքն ինչ որ «ինտէլիգենտները» կը կարծեն թէ դաստիարակեալ Եւրոպայի հայեացքն է: Անիկա երբէք իր ներշնչումները չքաղեց բուն իսկ երկրին գիւղացիներէն ու գործաւորներէն, որք իր պրօպագանդային դաշտը կը կազմէին: Դաշնակցութիւնն իր շարժումին այս նեղմիտ կողմն երբէք զգալի չըրաւ Թիւրքիոյ մէջ, ուր շատ մը հարուստներ համակրեցան իրեն և բազմաթիւ եկեղեցականք իրեն յարեցան: Ռուսիոյ մէջ ոչ վաճառականներէ և ոչ ալ—վերջերս—կղերականներէ անգամ ուզեց ունենալ, այլ ռուս և ուրիշ ընկերներու հետ անդամակցութիւնով շեշտեց իր միջազգային կողմը, ի վնաս իր ազգային հանգամանքին:

Եւ սակայն եղաւ ժամանակ մը, ուր Դաշնակցութիւնն ի Ռուսիա ալ աւելի ազգային հանգամանք ունէր, քան ինչ որ ունեցած ըլլայ երբէք ի Թիւրքիա: 1903-ին, ի սկզբան Ճապոնական պատերազմի, ռուս կառավարութիւնը գրաւեց հայ եկեղեցւոյն Կովկասի կալուածներուն մատակարարութիւնը: Այս տնօրէնութիւնը, որ կը խորհուէր թէ եկեղեցւոյ անկախութիւնը պիտի խորտակէր և կղերը ռուս կառավարական պաշտօնեաներու (չինօվնիկներու) վիճակին իջեցնէր, բուռն հակառակութեան բաղխեցաւ հայոց ամէն դասակարգերուն մէջ: Դաշնակցութիւնը կեդրոնացուց սոյն զգացման արտայայտութիւնը, և շուտով կազմակերպուեցաւ ահագին ընդդիմութիւն մը կառավարութեան դէմ: Նոյն պահուն դաշնակցականները միացան ռուս յեղափոխութեան նոր աճող հոսանքին հետ: Հայք ահագին տարածութեան մը վրայ ջարդի կը սպասէին, և վաճառականներն ու գիւղացիք համախումբ դաշնակցական եղան ինքնապաշտպանութեան համար: Շատ զէնք բաշխուեցաւ Կովկասի մէջ, և շարք մը կռիւներ տեղի ունեցան թաթարներուն ու դաշնակցական զինուորութեան միջև: Բագու մանաւանդ շատ արիւնհեղութիւն եղաւ փողոցներու մէջ: Բայց ընդարձակ տարածութեան վրայ պօգրոմներու (ջարդերու) կամ անխտիր կոտորածի առաջքն առնուեցաւ: 1905-ին Կովկասի նոր Փոխարքայ կարգուեցաւ կոմս Վորոնցով-Դաշկով, և հայ եկեղեցւոյ կալուածներուն նկատմամբ կառավարական տնօրէնութիւնն ետ առնուեցաւ:

Դաշնակցութիւնը չպահեց ազգային հանգամանքը, որ ստացած էր թաթարական կռիւներուն մէջ: Դրամաշորթութեան կարգ մը դէպքեր պատահեցան: Կովկասեան պայքարի հերոսք սկսան գիւղերու մէջ կեանք վարել, գրպանելով հանգանակութիւնները և խաբելով կամ ահաբեկելով գիւղացիները: Անոնց զեղծումներն երևան հանուեցան և պատժուեցան: Բայց գիւղացիներուն մէջ Դաշնակցութեան վարկը կորսնցաւ մեծապէս: Հարուստ դասերն արդէն իրեն դէմ դարձած էին, խորշելով կուսակցութեան յայտագրէն, նաև այն ահաբեկիչ մեթոդներէն, որով դրամ կը շորթէր:

Դաշնակցութեան այսպէս թշնամացան թէ հարուստները, թէ աղքատները: Բարձրաստիճան կղերն ալ սկսաւ հակառակիլ: Եւ երբ 1909-ին կառավարութիւնն սկսաւ հետապնդել յեղափոխական կուսակցութիւններուն ի Կովկաս, Դաշնակցութիւնը գրեթէ խորտակեցաւ և հիմա խեղճ վիճակ մը ունի Ռուսիոյ մէջ:

Հայք ըստ մեծի մասին առաջին օրէն հա-

[illegible]

ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈՍՏԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

[illegible]

ՓՈԽ.-ԳՆԴ. ԿՈԶԼՈՎԻ ՀԱՄԱՌ.-ԱՍԻԱՅՈՒՄ

Իրկուտսկ, 6 մարտի

[illegible] խմբի ու ծրագրի մասին և ապա հետազօտութեան նկարագիրը սկսեց Մոնգոլիայից, նկարագրելով նրա անապատային կենտրոնը, պատմական մեռած Խարա-Խաթօ կոչված քաղաքը, օդերևութաբանական կենտրոն Ալաշանի և նրա շրջակայ հետաքրքրական վայրերի մասին:

Երկրորդ մասում նկարագրեց հարաւ-արեւմտեան չինական Կուկունորակ վիճակի Ալպիական Կուկունոր կոչված լճակի մասին, ինչպէս և այն մասին, թէ արշաւախումբն ինչպէս է ոտք դրել այդ լճակի խորհրդաւոր Կույսու կոչված կղզին, որտեղ, չինացիների կարծիքով, անկարելի էր ոտք դնել: Զեկուցանողը խօսեց և այդ կղզու դիրքի, հնութիւնների ու բնակիչների մասին:

Երրորդ մասում խօսեց Ամադօ լեռնական երկրի ու պատերազմական բնակիչների բնորոշութեան մասին. Նկարագրեց այն կռիւը, որ տեղի է ունեցել Լուցիայի իշխանութեան բնակիչների հետ: Դասախօսը չը մոռացաւ յիշել և Ամդօյ-Կի վանքի մասին, ինչպէս և յիշատակել տեսակցութիւնը դալայ-լամայի հետ, երկրորդ անգամ լինելով Խարա-Խաթօ այցելելը, և ապա հայրենիք վերադառնալը այլ ճանապարհով:

Այդ բոլոր վայրերի նկարագրութեան ժամանակ էկրանի պաստառի վրա ցոյց էին տրվում այն տեսարանները, որտեղով անցել էր էկսպէդիցիան:

Զեկուցումը ձրի էր: Հասարակութիւնը հրաւիրված էր տոմսակներով համալսարանի բնագիտա-ուսումնասիրական ընկերութեան կողմից: Զեկուցումը ընդունվեց բուռն ծափահարութեամբ: Նոյն զեկուցումն այսօր կրկնվելու է վճարով:

Վ. Տէր-Վարդանեան

Լ. Ն. ՏՈԼՍՏՈՅՆ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կոմսուհի Ս. Ա. Տոլստայա «Рус. Сл.» լրագրին ուղարկեց Լ. Ն. Տոլստոյի մի նկատողութիւնը անձնասպանութեան մասին, քըքրելով նրա թղթերը:

«Անկանոն է,—գրում է Տոլստոյ,—հարց յարուցանել այն մասին, թէ արդեօք իրաւունք ունի մարդս սպանել իրան կամ ոչ: Այստեղ խօսք չէ կարող լինել իրաւունքի մասին. եթէ կարող է, կը նշանակէ և իրաւունք ունի: Ու մարդը, անդադար, վայելում է այդ իրաւունքը՝ սպանելով իրան մենամարտի ժամանակ, պատերազմի մէջ, օղիով, ծխախոտով, խաշխաշով և այլն: Լ. Ն. Տոլստոյը քննում է այդ երևոյթը միմիայն նրա խելացիութեան և բարոյականութեան տեսակէտից, և այն եզրակացութեանն է գալիս, որ անձնասպանութիւնը անմտութիւն և անբարոյականութիւն է:

«Կեանքը անսպառ է, նա դուրս է ժամանակից և տարածութիւնից, և այդ պատճառով մահը փոխում է միայն նրա ձևը: Դադարեցնելով իր արտայայտութիւնը այս աշխարհում, մենք, նախ՝ չը գիտենք, թէ արդեօք մեր արտայայտութիւնը ուրիշ աշխարհում աւելի ախորժելի կը լինի, և միւնոյն ժամանակ մենք զրկում ենք մեզ հնարաւորութիւնից՝ իմանալ այս աշխարհում այն բոլորը, ինչ կարող է տեղի ունենալ և ինչ կարող էինք ձեռք բերել: Անմտութիւն է անձնասպանութիւնը նաև այն պատճառով, որ նա ցոյց է տալիս, որ մենք թիւր հասկացողութիւն ունենք կեանքի նպատակի մասին, կարծելով որ նրա նպատակն է զուարճութիւններ պատճառել մեզ, այն ինչ՝ անձնական կատարելագործութիւնը մի կողմից, և այն գործին ծառայելը, որ տեղի ունի աշխարհիս ամբողջ կեանքում, միւս կողմից, մարդուս իսկական նպատակն է կեանքի մէջ:

«Անձնասպանութիւնը անբարոյականութիւն է: Մարդուս տրված է ամբողջ կեանքը և բնական մահով մեռնելու հնարաւորութիւն աշխարհիս կեանքին ծառայելու պայմանով: Իսկ նա, կեանքից վերցնելով միայն այնքանը, որքան նա նրան ախորժելի է, հրաժարվում է ծառայել իր մերձաւորներին, երբ այդ նրա համար անախորժ է դառնում, մինչդեռ աշխարհին ամենաախորժելի ծառայութիւնը հէնց այն ժամանակից է սկսվում, երբ կեանքը նրան անախորժ է թւում: Այդ միտքը բացատրելու համար Տոլստոյ հետևեալ օրինակն է բերում: Վօզկինսայա անապատում 30 տարի շարունակ ընկած էր յատակի վրա մի կաթուածահար աբեղայ, որը մի ձեռքն էր կարողանում միայն շարժել: Բժիշկներն ասում էին, որ նա շատ պէտք է տանջվելիս լինի, և նա բոլոր ժամանակ երեսը խաչ էր հանում ձախ ձեռքով, նայում էր սուրբ պատկերին վառած կանթեղով և, ժպտալով, շնորհակալութիւն էր անում Աստուծուն, ուրախանալով կեանքի կայծի համար, որ փայլփլում էր նրա մէջ: Տասնեակ հազարաւոր մարդիկ այցելում էին նրան, և դժուար է հաշւի առնել այն բոլոր բարիքը, որ տարածում էր այդ աշխարհի վրա շարժվելու հնարաւորութիւնից զուրկ այդ մարդը:

«Քանի կեանք կայ մարդու մէջ, նա կարող է կատարելագործվել և ծառայել աշխարհիս, բայց ծառայել աշխարհիս նա կարող է միայն կատարելագործվելով, և կատարելագործվել կարող է նա միայն ծառայելով աշխարհիս:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

Շատ էլ վաղ ժամանակ չէ, ինչ սկսել են հայ ժողովրդական երգերը առանձին նշանակութիւն ստանալ մեր դպրոցներում: Այժմ նրանք առաջնակարգ տեղ են բռնում, և գրեթէ չէ կարելի մատնացոյց անել գէթ մի հայ դպրոց, որտեղ մուտք գործած չը լինեն հայ ժողովրդական լէլէները: Փոխադարձաբար հալածվեցին բոլոր այն երգերը, որոնք այլ և այլ հեղինակների (պոլսահայ և ռուսահայ բանաստեղծների) գրչին էին պատկանում. այդ երգերը համարվեցին թթու ազգասիրական, չինծու եղանակներով, անհամապատասխան շեշտադրութեամբ, և այլ բազմաթիւ պատճառաբանութիւններ: Սակայն տեսնենք որքան նպատակայարմար են մեր ժողովրդական երգերը իբրև աւանդելի նիւթեր մեր դպրոցներում:

Ժողովրդի յօրինած երգերը հեղինակներ չունեն, հէնց այդ պատճառով էլ կոչվում են ժողովրդական. և անկարելի է, որ հեղինակներ ունենան, որովհետև իւրաքանչիւր գաւառ, գիւղ թէ անհատ ըստ իր զգացմունքի և տրամադրութեան է փոփոխում միևնոյն երգի կմախքը, որով և առաջանում են ժողովրդական երգերի բազմաթիւ վարիանտներ: Ժողովրդի ստեղծագործութիւնը կատարվում է ամեն րոպէում, որովհետև նա երգում է իր տրամադրութիւնը, այն մոմենտը, որով նա ապրում է: Նա ստեղծագործում է առանց վախենալու քննադատելուց. ոչ ոք նրա բառերի, մտքերի կամ զգացմունքների վրա չէ բռնանում, որովհետև նա երգում է իր սեփական բաւականութեան համար, իր տրամադրութեան կամ զգացմունքների համեմատ: Այդ է պատճառը, որ բազմաթիւ ժողովրդական պարզ, անպաճոյճ, բայց անտարակոյս գեղեցիկ և գեղարուեստական երգերի կողքին՝ մենք պատահում ենք նոյնչափ վերին աստիճանի գռեհիկ, անվայել և ցինիկ բառերով ու եղանակներով յերիւրված երգեր. ժողովրդական երգերից ո՞րը կարող է աւելի պարզ, բայց և աւելի գրաւիչ և դուրեկան լինել, քան այս երգը.

Լուսնակն անուշ, հովն անուշ,
Շինականի քունն անուշ,
Հօտաղ եզներ կարածայ,
Մաճկալ պառկեր, քունն անուշ.
Դաշտեր, ձորեր մշեր են,
Ջրեր գլգլան ձէնն անուշ:

Որքան պարզ ու պայծառ արտացոլում է բնութիւնը, հայ գիւղացու կեանքը, նրա վարն ու ցանքը, նրա արդար աշխատանքով ձեռք բերած հացը. և որչափ այսպիսի երգեր, որտեղ խօսում է նա իր բնութեան, սարերի, հովերի, զուլթանի, եզների, արօրի, մի խօսքով իր ապրուստը հայթայթող առարկաների հետ: Մի այլ տեղ նրան հետաքրքրում է սիրուն աղջիկը կամ տղան, իր սրտի առարկան, իր սիրած եարը. այստեղ նա արդէն նրա գովքն է անում, նրան մեծարում, փառաբանում:

Այ աղջիկ, ծամով աղջիկ,
Շաքարից համով աղջիկ.
Ունքերդ խելքս տարան,
Թուխ աչքերդ, ծով աղջիկ:

Կամ՝

Այ տղայ, զառ ու վառ ես,
Կանաչ թփերով խառն ես,
Բեկ ո՞վ է ասում զառն ես,
Դու իմ սիրելի եարն ես:

Մի այլ տեղ պաչ է ուզում սիրուն աղջկանից և չէ էլ վախենում հետևանքից.

Ա՛յ աղջիկ, ասա, ասա,
Ծամերիդ ծէրը խասա,
Թուշդ դէմն արա պաչեմ,
Գնա քո մօրն ասա:

Յաճախ նա դնում է այնպիսի բառեր, որ իրան հետաքրքրող առարկայի հետ ոչ մի առնչութիւն չունեն, այլ օգնում են միայն յանգերի նմանութեամբ արտայայտելու իր միտքը:

Անտառի ձիու ճալը,
Աշխէնի թշի խալը.

Կամ՝

Իմ եարի ձիու թամբը,
Սուրբ Կարապետ քու վանքը:

Ժողովրդի պարզամտութիւնը այն աստիճանի է հասնում, որ նա երգում է այն րոպէն, երբ սպասում է գրկախառնվելու իր սիրած էակի հետ:

Ես գնացի. դեռ քնած էր իմ եարը,
Վարդն երեսին՝ բռնած էր իմ եարը:
Գարունն եկաւ արտս մնաց հերկելու,
Գիշերն եկաւ եարս մնաց գրկելու:

Կամ՝

Սուրբ Կարապետի դշերը,
Ծոցիդ քնեմ քշերը:

Մի այլ տեղ նա պարզամտութեամբ երգում է իր եարի վարմունքը.

Բռնեց ինձ, գրկեց ինձ,
Համբուրեց եարս ինձ:

Բազմաթիւ ժողովրդական երգեր, որոնք թէ բառերի և թէ եղանակների կողմից ոչ մի հետաքրքրութիւն չեն ներկայացնում և ծնունդ են ալկօհոլի, խրախճանքի կամ որևէ անձի տրագիքական վախճանի, որ զօրեղ տպաւորութիւն է թողել ժողովրդի երևակայութեան վրա. այդպիսի երգերը տևական լինել չեն կարող, ի հարկէ. որչափ արագ ստեղծվում են, նոյնչափ էլ շուտ մոռացվում են. օրինակ՝

Էջմիածնի իրան օրը,
Սօփօն ընկաւ ջրի փորը:
Թաթալօվենց բաղչի նուռը,
Արշակն ընկաւ գունէ դուռը:

Կամ՝

Ուստա Արամ, լաւ ածա,
Մեր Թաքուշին պար ածա:

Հասկանալի է, որ ուրիշ կերպ էլ լինել չէր կարող, որովհետև ժողովուրդը հասարակութեան համար չէ երգում. նա ամենևին հոգ չէ տանում, որ իր երգերով կրթէ հասարակութեան բարքերը, հանդէս գայ մարդկութեանը որոշ գաղափարներ քարոզելու և սովորեցնելու համար: Նա իր զգացմունքները, իր ցանկութիւնները չէ մշակում, այլ տալիս է այն, ինչ որ թելադրում է իր սիրտը: Այդ պատճառով էլ ստեղծվում են բազմաթիւ ժողովրդական երգեր, որոնցից շատերը պէտք են գալիս շատ անգամ միայն երաժշտագէտներին, որոշ եղանակներ պարզելու, համեմատելու կամ որոշ վայրերի երգեցողութիւնը վերականգնելու համար: Բազմաթիւ ժողովրդական երգերի բառեր պարզում են այլ և այլ գաւառների կենցաղավարութիւնը, նիստ ու կացը, սովորութիւնները, բարոյական աշխարհը, զգացմունքների նրբութիւնները, ցանկութիւնները, որոնք հարկաւոր են գալիս միմիայն գրականութեամբ զբաղվողներին, բայց իբրև աւանդելիք երգեր մեր դպրոցների համար՝ ոչ մի արժէք և հետաքրքրութիւն չեն ներկայացնում:

Այսպիսով ուրեմն՝ եթէ ժողովրդական երգերին առաւելութիւն է տրվում, այդ չէ նշանակում, որ ամեն տեսակ ժողովրդական երգ էլ, ինչ հանգամանքներում էլ որ նա յօրինված լինի, կարելի է աւանդել մեր դպրոցներում: Զի՞ որ բազմաթիւ երգեր միայն բիրտ զգացմունքների, նոյնքան էլ բիրտ կրքերի ծնունդ են ու հաւասարապէս երգվում են ժողովրդի մէջ: Փառք Աստուծոյ, մենք այնքան հարուստ ենք ժողովրդական երգերով, որ, ընտրութիւն անելիս, մենք երբէք կանգ չենք առնի սակաւութեան, քչութեան առաջ: Ինչո՞ւ ուրեմն բարեխիղճ ընտրութիւն կատարելու փոխանակ՝ աշակերտութեան ճաշակը գռեհկացնել զանազան անհամ, անճաշակ երգերով, որոնք գեղարուեստական տեսակէտից ոչ մի արժէք չունեն: Օրինակ՝ Գր. Միրզայեանի «Սարէն կուգայ ձիաւոր» երգը աւանդելիս, բնականաբար աշակերտութեան մէջ զարթնում են բռնելու, փրկելու և համբուրելու ցանկութիւններ, որովհետև որքան էլ անգիտակից և անմեղ բերանով կրկնելու լինեն աշակերտները, այնուամենայնիւ յիշեալ բառերը, իբրև չը կատարված գործողութիւններ, հետաքրքրութիւն և ցանկութիւն են առաջ բերում գործով ցոյց տալու, հետևաբար և անուղղակի կերպով զարթեցնում են սաների մէջ գռեհիկ զգացմունքներ և կղպտացնում նրանց բարքերը, մինչդեռ նրանից աւելի մշակված թէ եղանակով և թէ բառերով Կոմիտաս վարդապետի «Այ աղջիկ, ծամով աղջիկ» երգն է. ինչո՞ւ չը վերցնել երկրորդը և թիւրիմացութեան մէջ չընկնել:

Մի հանգամանք ևս պէտք է ի նկատի ունենալ, որ անուշադրութեան է մատնված. այդ այն է, որ ժողովրդական երգեր աւանդելիս ուսուցիչը աշակերտութեանը ողողում է ժողովրդական երգերի բառերով, որ միանգամայն սխալ է: Յաճախ այդ թիւրիմացութիւնն էլ առաջ է գալիս այն դժբաղդութիւնից, որ երգեցողութեան ուսուցիչները կամ անձեռնհաս են լինում իրանց ստանձնած առարկայի վերաբերմամբ, կամ ցանկանալով նմանվել հմուտ խմբապետների ձեռքով կազմված երգերին՝ յոնքը շինելու փոխարէն աչքն էլ հանում են, և կամ անձնական նեղ, գձուձ հաշիւներից դրդված հրապարակ չեն հանում իրանց գիտութիւնը, այդպիսով յագուրդ տալով իրանց անմիտ գայրոյթին:

Այնպիսի ժողովրդական երգեր, որպիսիք են «Ջան գիւլում», «Իմ չինարի եարը», «Ինջինէր եար ջան» և բազմաթիւ այլ երգեր, որոնք ամեն տարի պարբերաբար հրապարակով կրկնվում են ժողովրդի մէջ, միաձայն աւանդելիս ուսուցիչը բնականաբար ոչ մի հետաքրքրութիւն առաջ չէ բերում, որովհետև շատ անգամ աշակերտներն առանց ուսուցչի օգնութեան աւելի՛ հաւանօրէն և քաղցր են երգում, քան ինքը ուսուցիչը. այդպիսի երգեր աւանդելիս ուսուցիչը աւելի շուտ ժամավաճառութեամբ է զբաղվում, քան աշխատանքով:

Հայ ժողովուրդը ընտիր երգեր ունի, ասում է ամեն ոք մեզնից. արժէն էլ հսկայական ոյժ ունի, իսկ ի՞նչ օգուտ դրանից: Ամեն անգամ Կոմիտաս վարդապետի քառաձայն խումբը ապացուցանում է, որ «մեր ժողովրդական բանաստեղծութեան

մակրեցան երիտասարդ-Թիւրք յեղափոխութեան, որուն գործնականապէս ոյժ տուին դաշնակցականք: Ադանա բուռն հարուած մը եղաւ, և այն ատեն շատ մը հայեր եա կեցան այնպիսի շարժումէ մը, որ ուրիշ պըտուղ տուած չէր, բայց եթէ իրենց ազգակիցներուն կոտորածը: Հայք ալ աւելի յուսախաբ եղան ու զառնացան, երբ տեսան որ երիտասարդ-Թիւրքերը չեն կրնար կամ չեն յօժարիր պարտ ու պատշաճ պատիժը տալ պատասխանատու եղող պաշտօնեաններուն: Եւ պատրիարք ս. Դուրեան հրաժարեցաւ բողոքելով: Այս հրաժարականէն ետքը հազիւ մի քանի օր անցած էր, և ահա լրագիրք ծանուցին դաշնակցութեան մը կազմուիլն ընդ մէջ Դաշնակցութեան և երիտասարդ-Թիւրք կոմիտէին: Դաշնակցութեան ըրածը բարեպատեհ չէր, ժամանակն անշուշտ գէշ ընտրուած էր, և բուռն հակառակութեան առիթ տուաւ: Դաշնակցութիւնը նշաւակուեցաւ բարձր ու պաշտօնի հետամուտ ըլլալուն համար, փոխանակ ջարդուածներուն համար արդարութիւն պահանջելու: Պէտք է յիշել, որ պատրիարքը միշտ նկատուած է իբր իր ազգին ներկայացուցիչն ու ջատագովը: Դաշնակցականք, երիտասարդ-Թիւրք կառավարութեան հետ խօսք մէկ ըրած, կուզեն պատրիարքին իրաւասութիւնը վեղջել, սահմանափակել լոկ կրօնային իրերու, և տարակոյս չկայ, որ ներկայ պարագային մէջ դաշնակցականք պատրիարքին քաղաքական կացութեան հարուած մը տալու գիտումն ունեցան: Իրենց ընթացքը պաշտպանելու համար կըսեն, թէ հայոց համար սահմանադրութեան պահպանումը մահու և կենաց խնդիր մըն է: Ո՛ւէ փոփոխում յառեգոյն վիճակի մը պիտի մատնէ հայերը, և ըստ ամենայն հաւանականութեան, կոտորածի պիտի ենթարկէ հայերը: Դաշնակցականք կըսեն նաև, թէ Ադանան այլ ևս անցեալոյն կը պատկանի, և իր աղէտքը դարմանել անկարելի է, իսկ ապագան կարելի է տակաւին փրկել: Օրինակի համար, դպրոցներու խնդիրը կայ: Երիտասարդ-Թիւրքերուն քաղաքականութիւնն է՝ կըսուի՝ ամեն դպրոցներու մէջ Փրանսական միաձևութիւն, մանաւանդ թիւրքերէնի գործածում իբր ուսուցման լեզու: Դաշնակցականք իրենց յայտագրին գլուխը դրեր են հայ դպրոցներու անկախութիւնն և հայերէնի պահպանումը նախակրթարաններու մէջ: Զայս ապահովցնելու և սահմ. սահմանադրութիւնը պահպանելու համար, կըսեն թէ կարժէ կուլ տալ գրեթէ ամեն դեղահատ, զոր կառավարութիւնն իրենց առաջարկէ կուլ տալ: Իրենց մասին, երիտասարդ-Թիւրքերն ընդունած են այս ծրագիրը:

Դիւրին է պզտիկցնել դաշնակցականներուն կատարած դերը, և իրենց մէթոդներուն մէջ անանկ բաներ կան, որ արդարև քննադատելի են: Բայց տարակոյս չկայ, որ ուրիշ ոևէ կուսակցութենէ աւելի ազդած են ժողովրդային երևակայութեան: Դաշնակցականներուն ամենքն ալ քաջ մարդիկ չեն, և միայն հասարակութեան օգտին համար աշխատողներ ալ չեն ամենքը: Բայց գիտնալով հանդերձ, թէ կուսակցական յուզումն ու գրգռումն ինքնին հրապոյր մը ունի. գիտնալով հանդերձ, որ ամեն երկրի մէջ ալ անձնական հանգամանքներ կը գեղջեն, կը պակսեցնեն քաղաքական դաւանանքներուն արժէքը, պէտք է ըսենք, որ յեղափոխականի մը կեանքը վախկոտ մարդու գործ չէ, և կան պարագաներ, ուր անձնազոհութիւն կը պահանջէ: Դաշնակցականներուն օրինակն ապարդիւն չեղաւ, արթնցնելու համար ժողովուրդ մը, որուն քաջասրտութիւնը նուազած էր դարաւոր հարստահարութեան տակ: Եւ թէպէտ զարթուցիչ գործողութիւնն ինքնին կրթիչ չէ, բայց անհրաժեշտ նախաշաւիղն է կրթութեան, ինչպէս գիտէ իր մանկութեան մէջ չուզելով դպրոց գացող ամեն տղայ:

Գաղտնի ընկերութիւնը քաղաքական կուսակցութեան վերածելու գործը դիւրին պիտի չըլլայ: Եւ կուսակցութիւնն այս բանին շուտափոյթ կատարման պատրաստուած չէ: Յեղափոխութիւնն Եւրոպայի և ո՛չ Ասիոյ մէջ կատարուեցաւ, և Ասիա դեռ իր միտքը չը յայտնեց անոր վրայ, կամ միայն Ադանայի մէջ յայտնեց տակաւին: Դժուար խնդիր է իմանալ Թիւրքերուն հասարակ դասակարգին գաղափարն յեղափոխութեան վրայ: Սխալ է զանոնք պարզապէս յետադիմական (ռէակցիոնէր) համարել, այսինքն Համիդի ու համիդականութեան կուսակից. հին ռէժիմին զեղծումներն յայտնի էին ամենուն առհասարակ, և գոնէ գաւառներուն մէջ խիլամբ ու քրիստոնեայք հաւասարապէս կը նեղուէին անկէ: Օրինակի համար, Համիդեան քիւրդ հեծելազօրքն հաւասարապէս աղէտ մըն էր թէ իսլամ և թէ հայ գիւղերուն*): Աղքատն անօթի կը մնանէր առանց կրօնի խտրութեան, մինչ կառավարութիւնը կամբարէր, կը պահէր ցորենը, ու հացին գինը սովի աստիճան կը բարձրացնէր: Ասիկա սովորական դարձած էր Վանայ մէջ: Կատարուած իրողութիւնն իբր Աստուծոյ գործը նկատելու տրամադրութիւնը, որոյ շնորհիւ Համիդի վարչութիւնն այնքան երկար ատեն տևած էր, հիմա սահմ. սահմանադրութեան ի նպաստ ազդելու վրայ է: Անուրանալէս հիմա երիտասարդ-Թիւրք է ամեն ոք: Արևելեան վիլայէթի մը մէջ, պեղարդ գ՛աղը մը, որուն համար ոմանք կըսեն թէ ցնդած ծերունի մըն է, և ուրիշներ ցիպիf րէակցիօնէր կը համարին զայն, մօտերս գիս ընդունեց սալիսի մեծարանքով մը. «Բարի եկաւ ձեր վսեմութիւնը: Մենf այս... fաղաfին մէջ ամենfս ալ սահմանադրութեան զաւակներն ենf, եւ Անգլիան է սահմանադրութեան հայրը»: Հակայեղափոխութեան դէպքերն ու Մահմուդ Շէվքէթ փաշայի արշաւանքն անկասկած յոյժ մեծ տպաւորութիւն գործած են: Ղալաթիոյ կամուրջին մօտ կախուած ռէակցիօնէրները ցոյց տուող ամեն պատկերներ կը ծախուին գաւառաց մէջ: Եւ գաւառներուն մէջ կարդալ-գրել գիտցող մարդ չկայ որ տեղային երևաթուղիի ծրագիր մը չունենայ գրպանին մէջ:

Միւս կողմէ, թէև յառաջադէմ կառավարիչներ կը կարգուին ըստ կարելւոյն, միայուն պաշտօնեայք, որք ըստ մեծի մասին թիւրք են, պահպանողական մարդիկ են, ինչպէս ուրիշ կարգ մը երկիրներու մէջ ալ անանկ է, և այս միայուն պաշտօնեաներն են կառավարութեան բոլոր գործը տեսնողները: Երիտասարդ օֆիցերներուն ամենքն ալ յառաջադէմ են և նոր կառավարութեան համակիր: Բայց օֆիցերներուն ամենքը ցեղերու հաւասարութեան կուսակից չեն, և Իթթիհադի կոմիտէին մէջ կան մաջառական գաղափարներ տածողներ, այսինքն՝ Թիւրքիոյ ցեղերը թիւրքացնել ուզողներ: Իսկ հասարակ զինուորներու մասին խնդիր է թէ արդեօք կարելի՞ է անոնց ամենուն վստահիլ՝ երբ կրօնային ռէակցիօն մը ծագի: Անխտիր զինուորական ծառայութիւնը, որմէ մեծ բաներ կսպասուէին, թէև զինուորական իշխանութեանց կողմէ ընդունուած, դեռ չգործադրուեցաւ: Երկաթուղիները, երբ շինուին, զօրքերու տեղափոխման մեծ դիւրութիւն ընծայելով, և ժողովրդին ոյժն ու եռանդը դարձնելով երկրին ճարտարական զարգացման վրայ, կացութեան դժուարութեանց կէսն ինքնին լուծած պիտի ըլլան: Առ այժմ, կարգ մը վիլայէթներու մէջ, կառավարութեան գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ շատ մը վիճելի խնդիրներ կարգադրել, մինչև որ օֆիցերներ իրենց գաղափարներուն դարձնեն իրենց զինուորները, ինչպէս որ իրենց ընկերներն ըրին արդէն Մակեդոնիոյ մէջ:

*) Nonsense. It is the merest cant to pretend tat tshe Hamidie cavalry were created for any other purpose than the destroying of the armenian element in the eastern provinces, in the hope, or with the pretext of crushing auy supposed national movement.

մէջ գոհարներ կան թաքնված», բայց ամեն անգամ էլ գաւառական դպրոցներում դըպրոցական հանդէսի հրաւիրված՝ ժողովրդական երգ լսողները փնթփնթալով տուն են վերադառնում։

Անտարակոյս ամեն գաւառական ուսուցչի ականջն ընկած կը լինեն այն խուլ տրտունջները և շշուկները, որոնք պատում են թէ հասարակութեան և թէ աշակերտութեան մէջ. Ծնողները գանգատվում են, որ գռեհիկ երգեր են սովորեցնում, և շատ անգամ ուսումնարանում սովորեցրածը արգելում են տանը երգել։ Աշակերտութիւնը իր հերթին հիասթափվում է երգեցողութիւնից։ «Պարոնը մեզ փիս-փիս երգեր է սովորեցնում»—գանգատվում են նրանք։ Ծնողների այդ բողոքները հասկանալի են, քանի որ նրանք չեն կարող ըմբռնել ժողովրդական երգերի գեղարուեստականութիւնը։ Աշակերտութեան բողոքը արդէն պէտք է վերագրել ուսուցչի անձեռնհասութեանը. այս դէպքում լաւ կանէ ուսուցիչը միանգամայն չաւանդէ ժողովրդական երգեր, որովհետև միևնոյն է, ինչպիսի ժողովրդական երգ էլ սովորեցնելու լինի, սաների մէջ միայն զզուանք և արհամարհանք առաջ կը բերի դէպի այդ վերջինները։

Շատ ծիծաղելի է այն հանգամանքը, որ Կոմիտաս վարդապետի կազմած «Հաբրբան» երգը մի դպրոցում սիրային յարաբերութիւն է առաջ բերել երկու փոքրիկ մանուկների մէջ և այն աստիճան վառ, որ տղան նամակ է գրում իրան ձայնակից «Հաբրբան» երգող փոքրիկ աղջկան. «Ես X X-եանս գրում եմ քեզ այս նամակը, իմանալով, X ջան, որ դու էլ սիրում ես ինձ այնպէս, ինչպէս ես քեզ եմ սիրում. միթէ, որ «Հաբրբան» ասելիս աչքով էիր անում ինձ»։ Ապա մի շարք սիրային վառ բացատրութիւններից յետոյ, փոքրիկ սիրահարը եզրակացնում է. «Ուրեմն ուզում եմ վարվել քեզ հետ այնպէս, ինչպէս սիրեկանը սիրեկանի հետ»։

Թերևս բոլորովին անգիտակցաբար, առանց հասկանալու է կատարվում այս բոլորը, որովհետև որքան էլ աչքարաց հետաքրքիր երեխայ լինի, այնուամենայնիւ հազիւ թէ նա այդ հասակում հասկանալ կարողանայ, թէ ինչ բան է «սիրեկանը» և կամ թէ՝ ինչպէս են վարվում «սիրեկանի» հետ։ Մի բան միայն պարզ է, որ «Հաբրբան» երգող մանկան մէջ առաջ է եկել ինտիմի յարաբերութեան մէջ մտնելու ցանկութիւնը, և այդ այն պատճառով՝ որ աշակերտի ուշադրութիւնը գրաւել են այդ երգի բառերը և ոչ եղանակը։

Ուրիշ բան է, եթէ երգեցողութիւնը կատարվում է հմուտ ուսուցիչ-խմբապետի ղեկավարութեամբ, քառաձայն խմբով. այստեղ երգեցողութիւնը արդէն այլ կերպարանք է ստանում. այս դէպքում արդէն հանդէս են գալիս յիրաւի հայ ժողովրդի բանաստեղծութեան գոհարները՝ մշակված, յղկված և զտված անհարթութիւններից, որ իսկապէս բաւականութիւն է պատճառում թէ լսողներին, թէ սովորողներին և պատիւ բերում սովորեցնողին։

Չէ կարելի եզրակացնել ուրեմն, որ ցանկալի է ժողովրդական երգերը դուրս վտարել դպրոցներից, սակայն կարելի է մատնացոյց անել այն հանգամանքի վրա, որ ժողովրդական երգեր աւանդելիս պէտք է լինել շատ զգոյշ, խնամքով ընտրութիւն անել և գլխաւոր ուշադրութիւնը դարձնել աւելի եղանակների, քան բառերի վրա. իսկ բառերը բնականաբար կարող են զարթեցնել աշակերտութեան մէջ գռեհիկ զգացմունքներ և անբարոյական տրամադրութիւն, որ ուսման գործի մէջ հակամանկավարժական է։

Այս առարկայի համար դժբաղդաբար ոչ մի ձեռնարկ չունենք. լոյս տեսած «Փնջիկ» և այլ մի քանի ձեռնարկները, ընդհանուր առմամբ, ձեռնարկներ չեն, այլ բազմազան երգերի ժողովածու։ Ծրագրի, երգեցողութեան ձեռնարկների և առ հասարակ մի կողմն ընկած բազմաթիւ արժէքաւոր երգերի մասին կարելի է խօսել մի այլ անգամ։ Աւ. Ղարիբեան

Կրասնօվօդսկ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

Պետերբուրգ, 16 մարտի

Նախ բաւարարութիւն է տրվում Պուրիշկևիչի խնդրքին՝ տալ ութօրեայ արձակուրդ իր պատիժը կրելու համար։

Չերվինսկին զեկուցանում է գաղթականական վարչութեան նախահաշիւը, որի 25.277,077 րուբլին վասնաժողովը կրճատում է 118,233 րուբլով։ Վարչութիւնը մտադիր է կազմակերպել գիտական 21 հետախոյզ խմբեր և հետազօտել մօտ 4.500,000 դեսեատին հող Սիբիրի գաղթականութեան համար։

Երկրագործութեան գլխաւոր կառավարիչը ջանում է ապացուցել, որ գաղթականութեան գործը Ռուսաստանում գտնվում է շատ փայլուն վիճակի մէջ ամեն կողմից։

Մինչդեռ իշխ. Գօլիցինը շատ պակասաւոր է գտնում գաղթականական վարչութեան գործունէութիւնը։ Նրա կարծիքով գաղթականութեան բարդ ու պատասխանատու խնդիրը կարող են կատարել միայն ժողովրդի միջից դուրս եկած հաստատութիւնները, և այդ իսկ պատճառով կառավարութիւնը այդ գործը պէտք է յանձնէ զեմստվոյին հաստատութիւններին։

Վիշնևսկին տեղից.—Տէրը մի արասցէ։

Չիրիկինը տեղից.—Ճիշդ է, շատ ճիշդ է։ (Ծափեր ձախից)։

Իշխ. Գօլիցինը շարունակում. «Հակառակ դէպքում գաղթականութեան տեղերում առաջ կը գայ մի ահագին պրոլետարիատ, որի կրթութեան, բժշկական և այլ կենսական օգնութեան մասին կարող է հոգալ միայն զեմստվօն»։ Հռետորը վերջում կոչ է ուղղում Դումային՝ ուշադրութիւն դարձնել Սիբիրի ազգաբնակութեան զարգացման վրա (ծափեր ձախից, կենտրոնից, սուլոցներ աջից)։

Վինօգրադօվը մի երկար ճառով խիստ քննադատութեան է ենթարկում վարչութեան բացասական գործունէութիւնը (ծափեր ծախից)։

Զեկուցանող Չերվինսկին յայտնում է, որ բիւջէտային մասնաժողովը հնարաւոր է գտնում աւելացնել վարչութեան գումարը սոսկ 50 հազարով։

Խասմամեդօվը, քննելով կառավարութեան գործունէութիւնը ռուս ազգաբնակութեանը Կովկաս գաղթեցնելու տեսակէտից, կարծում է, որ ամենից առաջ հարկաւոր է կարգաւորել կովկասեան գիւղացիների և կալուածատէրերի փոխադարձ յարաբերութիւնները, որոնք մինչև օրս էլ ճորտական բնաւորութիւն են կրում, լաւ վիճակի մէջ դնել Կովկասի բնիկ ազգաբնակութիւնը, ապա մտածել գաղթեցնելու մասին։

Վօյլօշնիկօվը սօցիալ-դեմօկրատների անունից ասում է, որ կառավարութիւնը աւելի քաղցած և դժգոհ գիւղացիներին ծայրերկիրները գաղթեցնելով նպատակ ունի պաշտպանել մօտ 30,000 հողատէրերի և կալուածատէրերի շահերը։ Հռետորի կարծիքով կառավարութիւնը խլում է սիբիրացի թափառաշրջիկների ու այլազգիների հողերը, անտես անելով նրանց պատմական կենցաղը։ Գաղթականութեան գործում կառավարութիւնը մտցրեց ազգայնական տենդենցներ Դումայի և Խորհրդի օգնութեամբ, առանձնապէս Կովկասի վերաբերութեամբ, ուր բորբոքում է կրքերը, խլելով տեղացի ազգաբնակութեան հողերը (ծափ. ձախից)։

Չխեիձեն տեղից.—Բոլորովին ճշմարիտ է։

(Հ. Գ.)

(Կը շարունակվի)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Մատթէոս II-ը, ինչպէս մեզ հաղորդում են, կը գայ Թիֆլիս մարտի 21-ին։

◆ Կովկասի Փոխարքայի փոխարէն, նրա քաղաքացիական մասի օգնականը արգելք չը գտաւ վաւերացնել Գանձակի նահանգական ատեանի 1910 թւի փետրվարի 24-ին կայացրած որոշումը՝ քրէական դատ սկսելու Զանգեզուրի նախկին գաւառապետ Պֆէլերի դէմ, մեղադրելով նրան քրէական պատժագրքի 411-րդ յօդուածով։

◆ Դաշտամկներով բռնված վայրերը մեկնած բնիչները վերջացրին իրանց հետազօտութիւնները։ Յայտնվում է, որ Շուշու գաւառում դաշտամկները գրաւել են մօտ 600 քառ. վերստ տարածութիւն և այդ դաշտամկներից փչացել է ցանքսերի համարեա կէսը։ Կարեագինի գաւառում դաշտամկները գրաւել են մօտ 1500 դեսեատին։ Ջէվանշիրի գաւառում գրաւել են մօտ 1200 դեսեատին՝ մասամբ ցանքսեր, մասամբ էլ անմշակ դաշտեր։ Յիշեալ խրժռողների դէմ կռւելու համար այս տարվայ ընթացքում պահանջվում է 300,000 ր.։

◆ Որոշված է այս տարվայ մինչև յուլիսի 1-ը կազմակերպել 17 հանրամատչելի դասախօսութիւններ ժողովրդական համալսարանում։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ լոռւային շրջանի մեր ժողովուրդը ներկայումս ապահով է տնային կենդանիների պահպանութեան հոգսից, որովհետև խոտի պաշար բաւական կայ, իսկ արօտներն էլ սկսում են կամաց-կամաց բացվել։ Ինչ վերաբերում է ցորենին, նա թանգացել է և ծախվում է պութը 1 ր.—1 ր. 20 կոպէկով։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ առաջիկայ ամառ պէտք է կաթնատնտեսական շրջիկներ գործեն թէ Երևանեան և թէ Թիֆլիսի ու Գանձակի նահանգների որոշ մասերում։ Յարմարագոյն տեղերից մէկում կը կազմակերպվեն նախկին տարիների նման ամառային կուրսեր գիւղացիների և ուսուցիչների համար։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ ուսանողական խմբեր մտադիր են ամառվայ ընթացքում ճանապարհորդութիւններ կատարել մեր երկրում և ծանօթանալ մեր երկրի թէ բնութեան և թէ արդիւնաբերութեան հետ։ Ճանապարհորդող խմբերը կունենան իրանց առաջնորդ մասնագէտների։

◆ Ուրբաթ, մարտի 19-ին, Բօրսային դահլիճում կը կայանայ ընտանեկան երեկոյթ, յօգուտ Հայուհեաց «Մեղու» աշխատանքի տան, բարեհաճ մասնակցութեամբ տ. տ. Մայսուրեանի, Մօրօզօվայի, օր. օր. Փուղինեանի, Նիկօլաևսկայի, Բալանթարեանի և պ. պ. Մամիկոնեանի և Տէրացեանի։ Հրաւիրված են նոյնպէս Թիւրքիայից եկած արտիստները և Մէլէկ-հանըմը։

◆ Կ. Հ. Բ. Ընկ. դահլիճում շաբաթ, մարտի 20-ին, երեկոյեան ժամը $8^1/_2$-ին, յօգուտ Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործ. Ընկ. տեղի կունենայ բժշկ. Ա. Բաբայեանի հանրամատչելի զրոյցը «Եկեղեցական առողջապահութեան շուրջը» վերնագրով։

◆ Կիրակի, ամսիս 14-ին, Թիֆլիսի Վանքի եկեղեցում պատարագի ժամանակ, երբ նոյն եկեղեցու միաբան Խորէն քահանայ Խուցեանը սկսեց բեմ բարձրանալ քարոզ խօսելու՝ Եղնիկ ա. ք. Երզընկեանցը բեմի աստիճաններից նրան ցած բերեց՝ յայտնելով. «Չեմ թողնի»։ Առաջնորդը եկեղեցում չէր։ Միջամտեցին ժամաւորները, միջամտեց և Եփրեմ վարդապետը։ Չը նայելով որ թէ Խորէն քահանան և թէ Եփրեմ վարդապետ նրան ասում էին, որ առաջնորդի կարգադրութեամբ պէտք է խօսի քարոզ, բայց և այնպէս տէր-Եղնիկը շարունակում էր. «Ոչ, չեմ թողնի»։ Եւ չը թողեց։

◆ Յիշեցնում ենք, որ այսօր Թիֆլիսի Արքունական թատրոնում տեղի կունենայ դերասան Սևումեանի հրաժեշտի բենեֆիսը։ Այն խոշոր ծառայութիւնը, որ նա մատուցել է հայկական ժողովրդական բեմին, վարելով ժողովրդական ներկայացումներ կազմակերպող թատերասէրների խմբի րեժիսորի պաշտօնը, յուսադրում է, որ հայ հասարակութիւնը արժանապէս կը գնահատէ բեմի վաստակաւոր մշակին և իր ներկայութեամբ բարոյապէս և նիւթապէս վարձատրած կը լինի րեժիսոր Սևումեանին, որ պատրաստվում է գնալ Ռուսաստան րեժիսորական արուեստը ուսումնասիրելու։

◆ Երկրագործութեան դեպարտամենտի առաջարկութեան համաձայն՝ Կայսերական Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնը ներկայումս զբաղված է այն գիտական-ագրոնօմիական ցուցահանդէսի նախահաշիւը կազմելով, որ հաստատվելու է Թիֆլիսում 1911 թ., երբ և գումարված կը լինի բժիշկների և բնագէտների համառուսական XIII համագումարը։

◆ Քաղաքային դուման, որոշելով նոր ջրանցքներ տանել դէպի Նաւթլուղ և Հավլաբար, որոնց աւելացած ազգաբնակութիւնը ջրի պակասութիւն է զգում, առաջարկեց քաղաքային վարչութեանը անհապաղ տալ ջրի խողովակներ անցկացնելու աշխատանքները, որոնք վերջանալու են անպատճառ այս տարվայ մինչև յունիսի 1-ը։ Քաղ. վարչութիւնը արդէն ձեռնարկել է կատարելու յիշեալ առաջարկութիւնը։

◆ Երէկվանից «Մուլէն-էլերտր.» թատրոնում նոր ծրագիր է։ Պատկերներից առանձնապէս գրաւիչ է «Ժուրնալիստի խիղճը»։ Ժողովրդի խնդրանօք թատրոնի վարչութիւնը ծրագրից դուրս ցուցադրում է մի հոյակապ պատկեր՝ «Պետրոս Մեծի կեանքը» խորագրով։

◆ Բէլգիական գրամատէրերի ներկայացուցիչ Ֆլատտէն պայմանագիր կապեց Թիֆլիսի նահանգի ազնուականութեան ներկայացուցիչների հետ Կախէթեան երկաթուղագծի կառուցման մասին։ Աշխատանքներին կը ձեռնարկվի՝ հէնց որ ազնուականութիւնը ստանայ կոնցեսիա այդ կառուցման համար, որի արժէքը գնահատված է 12 միլիօն րուբլի։

◆ Բակուրիանի կայարանում բացված է պօստային բաժանմունք։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 8 մարտի

Թաւրիզում ամենահրատապ հարցը, որ յուզում է թէ կառավարական և թէ ժողովրդական շրջանները, Սաթթար և Բաղըր խաներին քաղաքից հեռացնելու հարցն է այս րոպէիս։ Գրել եմ նախընթացներով, որ երկու հերոսները այսօր չարիք են կառավարական գործառնութիւնների առաջ։ Որպէս գի անջումանն ու Մուխբիր-ուս-Սալթանէն ձեռք-ձեռքի տուած գործէին, անարգել առաջ տանէին բարեկարգութեան գործը, անհրաժեշտ էր, որ խոչընդոտները վերանային մէջտեղից։ Այդ, պէտք է ասած, աչքովեց հեշտութեամբ, առանց անախորժ միջադէպերի, որին սպասում էր ժողովուրդը։ Մի շաբաթ առաջ Թէհրանից մէջլիսը հեռագրով պահանջել էր, որ սարդարն ու սալար-միլլին գնան Թէհրան, հրահանգելով որ մասնաւոր պատիւներով ու յարգանքով ճանապարհեն նրանց։ Գեներալ նահանգապետի արած քաղաքավարի զեկուցումը երկու խաներին, Թէհրանի կարգադրութեան մասին, ի սկզբան լաւ ընդունելութիւն չը գտաւ հերոսներից, աւելի և աւելի Սաթթարի կողմից. մինչև իսկ երկիւղ էին կրում, որ անակնկալ ընդհարում տեղի ունենայ, ինչ որ շատ վատ հետևանք կարող էր ունենալ. բայց յետոյ Եփրեմի և սարդար Բահատուրի խաղաղ միջամտութեամբ, ի հարկէ՝ երկիւղ կրելով նահանգապետին շրջապատած զինուորական ոյժից, հաւանութիւն ցոյց տուին յարգելու Թէհրանի ցանկութիւնը. և արդարև, երէկ, 7 մարտի, զինուորական մեծ շքով ուղևորվեցին դէպի Թէհրան՝ իւրաքանչիւրն իր տրամադրութեան ներքոյ ունենալով 50 ձիաւոր մինչև մայրաքաղաք։ Այս եղանակով վախճան գտաւ վերահաս կոնֆլիկտը, որ կարող էր արիւնահեղ ընդհարում առաջացնել սահմանադրական կառավարութեան և սարդարի ու սալարի մուջահիդների միջև։ Դամօկլեան սրի պէս կառավարութեան գլխին կախված հերոսների հեռանալով քանդվում են անջումանի և նահանգապետի ընդհանրապէս գործող թևերի կապանքները. արդէօք այսուհետև կը կարողանա՞ն առաւել բարւոք ընթացքի մէջ դնել Ատրպատականի շինարարական ձեռնարկութիւնները—այդ ցոյց կը տայ մեզ մերձաւոր ապագան։ Հաստատ հաւաստացողներ ևս կան, որ ռուսաց զօրամասի Թաւրիզ մնալու և ապա յետս կանչելու որոշումը կապ ունէր Սաթթար և Բաղըր խաների Թաւրիզից հեռանալու հետ։

Երեք օր առաջ Թաւրիզի ռուսաց զօրքի հրամանատար գեներալ Սնարսկին 50 կօզակներով Ջուլֆայից եկաւ Թաւրիզ։ Կարծում են, որ գեներալը եկած լինի րեվիզիայի համար։ Գեներալին ընդունեցին մեծ պատւով։ Նորին գերազանցութիւնը զբաղված է դիպլօմատիկական մարմնին և այլ պաշտօնեաներին այցելելով և փոխադարձ ընդունելով։ Ասում են, որ մի քանի օր դեռ կը մնայ Թաւրիզում։

Սաթթար և Բաղըր խաները տակաւին քաղաքից չը մեկնած՝ Թուրքիկներ էին նետվել այստեղ ու այնտեղ, նաև ռուսաց հիւպատոսարանում։ Թուրքիկներում մեծ գովասանքներ էին գրել երկու հերոսների հասցէին և պահանջում էին արգելք լինել դրանց Թէհրան ուղարկվելուն՝ սպառնալիքներով. միանգամայն այպանելով Մուխբիր-ուս-Սալթանէին, Եփրեմ և սարդար Բահատուրին, որպէս դրդապատճառ իբր թէ հերոսների Թէհրան գնալուն։ Անգամ չիշտված է՝ Թուրքիկներում, որ «մենք հայերից թագաւոր չենք ուզում», երևի, ակնելով Եփրեմին ակնարկել։ Ռուսաց հիւպատոսարանը նրանով, որ Թուրքիկ ուղարկող նահանգապետին ի գիտութիւն։

Թեմակալ Կարապետ եպիսկոպոսի և թեմ. խորհրդի դիմումներն ու պահանջները, միանգամայն մահմեդականացած հայ պատանուն առաջնորդարանին յանձնելու համար, անհետևանք չը մնացին վերջապէս։ Պատանուն նախ Եփրեմին տուին, և յետոյ յանձնվեց առաջնորդարանին՝ համոզելու, որ վերադառնայ իր նախկին կրօնին։ Ի նկատի առնելով միջավայրի պահանջները, այդ կերպ էլ հարկաւոր էր։ Հայկազուն

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆՑ

16 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Կիեվ մեկնեց սենատոր Դէդիւլինը։

Բարձրագոյն շնորհակալութիւն է յայտնվում հօֆմէյստեր Տուրաուին այն աշխատանքների համար, որ նա ցոյց տուեց փետրվար ամսին Պետերբուրգում տնայնագործական արդիւնաբերութեան գործիչների համառուսական համագումար կազմելու ժամանակ։

Բօրմանի շօկօլադի գործարանում հրդեհը պատճառեց մօտ 60,000 րուբլու վնաս։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ։ «Արգօ» նաւի հետ ընդհարվելու պատճառով ծովի վրա՝ 365 սաժէն խորութեամբ տակն անցաւ Մուսա Նաղիևի «Իզմայիլ» նաւը, որ Բագուից 65,000 պուդ մազութ էր տանում։ «Արգօն» քաղաք վերադարձաւ վնասված։ Նաւաստիները անվնաս են։

ԿԻԵՎ։ Հարաւ-արևմտեան երկրում տեղ-տեղ ձիւն է եկել, սառնամանիք է։ Դաշտային աշխատանքները կանգ են առել։

ՌՕՍՏՕՎ Դ./վ։ Տիխօրէցկայա կայարանի մօտերը վագոնի մէջ մի կօզակ օֆիցեր ատրճանակից գնդակահարեց ակցիզային մի պաշտօնեայի։

Երկրորդ օրն է՝ ձիւն է գալիս։

Մայիսի 7-ին քննվելու է 1905 թ. հականհէական անկարգութիւնների գործը. մեղադրվում են 41 հոգի։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Սենատորական քննիչ մասնաժողովը մի շարք զեղծումներ երևան հանեց քաղաքի լոմբարդի գործավարութեան մէջ։

ՍԱՐԱՏՕՎ։ Զինուորական դատարանում սկսվեց սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան գործի քննութիւնը. մեղադրվում են 25 հոգի։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ
ԹԻՖԼԻՍԻ ՃԻՒՂԸ
Արժէթղթերի կուրսեր
17 մարտի

1 կ. ներք. փոխ. խ. տոմս.	458 ր. 50 կ.
II » » »	355 ր. — կ.
III Ազնուակ. բանկ. »	337 ր. 50 կ.
$4^0/_0$ Պետական ռենտա	90 ր. 38 կ.
$4^0/_0$ Պետ. Ազնու. բանկ գր. թ.	98 ր. 25 կ.
$5^1/_2{}^0/_0$ » » » »	94 ր. 75 կ.
$4^0/_0$ » » » »	88 ր. 50 կ.
$3^1/_2{}^0/_0$ » » » »	85 ր. 50 կ.
$5^0/_0$ Գիւղ. հող. բան. վկ.	98 ր. $37^1/_2$ կ.
$5^1/_2{}^0/_0$ » » » »	94 ր. 75 կ.
$4^0/_0$ » » » »	88 ր. $62^1/_2$ կ.
$5^0/_0$ Ներքին փոխառ. 1905 թ. I հրատ.	103 ր. — կ.
$5^0/_0$ » II հրատ.	103 ր. — կ.
$5^0/_0$ Արտաք. » 1906 »	102 ր. 75 կ.
$5^0/_0$ » » 1908 »	103 ր. — կ.
$4^0/_0$ Պետական գանձար.	— ր. — կ.

Oտարերկրեայ դրամների կուրսը

Լօնդօն 10 ֆ. ստեր.	94 ր. 75 կ.
Բերլին 100 մարկ	46 ր. 30 կ.
Պարիզ 100 ֆրանկ	37 ր. 60 կ.
Թաւրիզ 100 ղրան	19 ր. — կ.
Կ. Պօլիս 1 լիրա	8 ր. 64 կ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—$12^1/_2$—$1^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Բ. Կ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$1^1/_2$—2 ժ. ներքին և և երեխայոց հ.։
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Մ. Ֆ. ԲՕՂԴԱՆՕՎԱ—$9^1/_2$—1 ժ., պլոմբներ և արհեստական ատամներ։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—$6^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Մ. Ֆ. ԲՕՂԴԱՆՕՎԱ—6—7 ժ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
103. 0—29

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւնը
ամեն օր (առաւօտեան ժ. $12^1/_2$—2.
(երեկոյեան ժ. 5—7.
Կիրակի օրերը միայն առ. ժ. 11—$12^1/_2$.
Հասցէն՝ Սօլօլակ, Բէհբութեան փ., № 33.
(օ. մ.) 1044. 100—90

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԻԼՈՐԴԻԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը ամեն օր
Առաւօտեան ժամը 10—1
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վելիամինօվսկայա փող № 8
(օ. մ.) 783. 100—94

ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ
ՖԵԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Բժիշկների որոշմամբ կատարում է կաշուի տակ սրսկումներ, լուացումներ (спринцов.), վէրքի փաթաթումն, դեղերի քսումն (втиранiе) եայլն։ Էլեկտրականութիւն բէվմատիզմի, պարալիչի, սեռական անկարողութեան և թուլութեան դէմ։ Մասսաժ էլեկտրական գործիքով և ձեռքով. մասնաւոր և ընդհանուր մասսաժ։ Բժշկական մարմնամարզութիւն, ծաղկահատութիւն։ Օտարերկրեայ հիւանդներին ցոյց է տալիս մասնագէտ հմուտ բժիշկներ։ Խորհուրդը 50 կոպ.։ Ընդունելութիւնը՝ կանանց—3—$3^1/_2$ ժ., տղամարդանց—$3^1/_2$—$4^1/_2$ ժ.։ Семеновская ул., № 9.
(Կ. Հ.) 77. 50—15

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԾԱԽՎՈՒՄ Է
Հիմնաւոր փոքր տուն
Երկյարկանի (երրորդ յարկը՝ նկուղ), բոլոր յարմարութիւններով, Ալէքսանդրեան այգուց ներքև, Օրբէլեանովսկայա փողոցի վրա, № 19։ Բանկի պարտքը 8000 րուբլի։ Լրացուցիչ գումարը ըստ համաձայնութեան։ Վճարը կարելի է նաև մաս-մաս։ Հարցնել Դվօրցօվեան փող. վրա գտնվող Մ. Նազարբէկեանի խանութում։
(ա. օ.) 309. 2—1

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ-ՊԱՆՍԻՕՆ
ՅՈՎՍԷՓ
ՄԵԼԻՔ-ՋՀԱՆԵԱՆՑԻ
Тифлисъ, Лермонтовская ул., № 4 (близъ III мужск. гимназiи)
Ընդունում են աշակերտներ գիշերօթիկ և երթևեկ և պատրաստում են բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար։
Աւանդվում են՝ ռուս, հայ, գերման, լատին, և ֆրանսիական լեզուներ։
(Ե.Հ.Կ.) 117։ 20—20

Типографія „Экономія" Большая Ванкская № 3.